

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

Ekoterorizam: socijalna konstrukcija ili prava prijetnja

Mentor:Studentica:

dr. sc. Mirko Bilandžić, izv. prof.

Željka Petermanec

Zagreb, ožujak 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. Teorijsko – pojmovna analiza.....	5
2.1. Terorizam i protuterorizam.....	5
2.1.1. Ehud Sprinzakov model delegitimacije.....	9
2.2. Ekoterorizam i okolišni terorizam.....	11
2.3. Socijalni konstruktivizam.....	15
3. Povijest ekoloških ideja, ekološkog i animalističkog pokreta.....	19
3.1. Ekološki pokret.....	19
3.2. Animalistički pokret.....	24
3.3. Ekološka sigurnost.....	28
4. Analiza radikalnih okolišnih i animalističkih grupa.....	31
4.1. Sea Shepherd Conservation Society.....	31
4.2. Animal Liberation Front.....	33
4.3. Earth First!.....	36
4.4. Earth Liberation Front.....	40
4.5. Stop Huntingdon Animal Cruelty.....	43
4.6. Taktike i profil aktivista.....	44
5. Konstrukcija prijetnje – od vandala do terorista.....	50
6. Ekoterorizam u brojkama.....	62
6.1. GTD i podaci iz sekundarnih izvora.....	62
6.2. Kratka analiza i moguća rješenja.....	66
7. ZAKLJUČAK.....	69
POPIS KRATICA.....	72
SAŽETAK.....	73
SUMMARY.....	74
LITERATURA.....	75

1. UVOD

Globalna degradacija okoliša kao posljedica čovjekovog destruktivnog djelovanja i izrabljivačkog odnosa spram prirode danas dovodi, i u budućnosti će vrlo vjerojatno dovoditi, do sve većih sukoba. Jedan od takvih sukoba tema je ovog rada i odnosi se na, s jedne strane, sukob radikalnih okolišnih aktivista i aktivista za prava životinja i, s druge strane, nacionalnih i multinacionalnih korporacija i vladinih politika. Radikalni okolišni aktivisti i animalisti predstavljaju kontroverznu grupu pojedinaca, koja koristi direktnu akciju kao taktiku borbe protiv korporacija, šumske industrije, medicinskih postrojenja i mnogih drugih zagađivača okoliša. Njihova borba uključuje borbu protiv vladine i korporacijske dominacije nad prirodom, odnosno, u širem smislu borbu protiv antropocentričkih vrijednosti koje leže u podlozi takvog odnosa prema prirodi i okolišu, a koje čovjeka postavljaju kao gospodara prirode. Ove radikalne grupe oformljene su početkom 1980-ih godina, zbog nezadovoljstva bivših članova umjerenijih ekoloških grupa, poput *Greenpeacea*, zbog nedovoljnog učinka i pritiska na zagađivače. Ovaj sukob najviše je eskalirao sredinom 1990-ih godina i premda je cilj nanijeti isključivo ekonomsku štetu, bez namjere za ozlijeđivanjem bilo koje jedinke, i unatoč tome što su akcije često primijenjene kao posljednje sredstvo, proglašene su ekoterorizmom. Napad na privatnu imovinu s velikom ekonomskom štetom razlog je zbog kojeg su se ove grupe aktivista našle na listi terorističkih grupa, no, iako se terorizam odnosi i na djela usmjerena isključivo na imovinu, kod pridavanja etikete terorist ovim pojedincima, na njih se ne gleda kao na političke aktere s alternativnim i, po mnogima, opravdanim ciljevima, već isključivo kao na vandale, odnosno, teroriste koji bezrazložno uništavaju imovinu i potkopavaju ekonomiju.

Ekoterorizam je koncept novijeg datuma, za mnoge nepoznat i sa zbunjujućim i paradoksalnim prizvukom jer se zapravo radi o „teroriziranju“ zagađivača u svrhu zaštite okoliša i životinja, a ne destruktivnim akcijama usmjerenim na prirodu.

FBI ekoterorizam definira kao „upotrebu ili prijetnju upotrebe nasilja kriminalne prirode protiv nevinih žrtava ili imovine od strane okolišno-orijentirane, pod-nacionalne grupe iz okolišno-političkih razloga, ili usmjerene na ciljanu skupinu „iza“ mete, često simboličke prirode“ (FBI, 2002). Procjenjuje se da su *Animal Liberation Front* (ALF) i *Earth Liberation Front* (ELF) dvije najpoznatije ekoterorističke grupe koje su

počinile više od 600 kriminalnih djela u SAD-u od 1996. do 2002. godine sa štetom od 43 milijuna dolara (FBI, 2002).

Iako se mnogi znanstvenici i teoretičari slažu kako pojam „ekoterorizam“ nije primjeren za ovakvu vrstu djelovanja protiv imovine, koja nemaju za cilj utjecati na širu populaciju, pojam je ušao u javni diskurs SAD-a, posebice nakon 11. rujna 2001. godine, što zbog anksioznosti koja je nastupila nakon rigoroznijih vladinih odgovora na moguće prijetnje, što zbog nastojanja anti-okolišnih aktera da pojam prošire na što veći broj grupa. Etiketi eko-terorist pridonijele su i državne agencije, poput FBI-a, ali i mediji koji su njihove izjave citirali izvađeno iz konteksta i bez dubljeg sagledavanja te time doprinijeli stigmatizaciji i etiketiranju ovih aktivista, što za sobom povlači mnoge ozbiljne društvene posljedice. Ovo su ujedno i razlozi zbog kojih se rad odnosi većinom na SAD, naime, unutar Europe na ovaj vid aktivizma gleda se kao na ekstremizam, sa izbjegavanjem korištenja pojma ekoterorizam, dok vlada SAD-a kontinuirano ustraje i na tom pojmu i na sve većoj represiji takvog aktivizma.

Glavni cilj rada analizirati je pitanje je li ovakva definicija konstruirana isključivo radi zaštite vlade, korporacijskih interesa i ekonomije, budući da su mnoga djela, koja bismo mogli nazvati terorističkim zbog velikih ljudskih žrtava, počinjena od tih istih vlada zataškana i „stavljena pod tepih“ ili je stvarno riječ o opasnoj, terorističkoj prijetnji društvu koja mora biti što hitnije riješena.

Problematika rada kreće se upravo oko same konstrukcije ove, po mnogima kontroverzne, sintagme koja je dovela do mnogih neželjenih posljedica za mnoge individue. Jesu li ekoteroristi stvarna prijetnja sigurnosti građana? Koji kriteriji moraju biti zadovoljeni da bi se neko djelo smatralo terorističkim? Koliko masovni mediji i vladini dužnosnici utječu na konstrukciju stavova o određenoj temi? Je li naziv ekoterorizam uopće opravdano koristiti za ovakve akcije?

Na ova će se pitanja pokušati odgovoriti ovom radu i dati dublji uvid u ovu vrlo aktualnu, no empirijski nedovoljno istraženu i za mnoge nepoznatu temu. U radu će se, kroz analizu literature, provođenje kroz Ehud Sprinzakov model razvoja terorističkog djelovanja i korištenje Globalne terorističke baze podataka (GTD), analizirati koliko je njihovih akcija stvarno terorističko ili je sintagma ekoterorizam samo socijalna konstrukcija, bez stvarne sigurnosne prijetnje za populaciju odnosno, mogu li se direktne akcije usmjerene na imovinu, a ne na ljude, bez želje za širim političkim

utjecajem na javnost deklarirati kao terorističke, te sagledati društvene implikacije ovakve konstrukcije, na same aktiviste i na širu populaciju. Zbog strogih kriterija GTD-a glede određivanja akta terorističkim, koristit ćemo i sekundarne izvore podataka o broju ekoterorističkih zločina kako bi ih usporedili s rezultatima dobivenim analizom GTD baze i pokazali da se vrlo mali broj zločina može kategorizirati kao terorizam. S obzirom na takve rezultate vladina konstrukcija pojma „ekoterorizam“ stvara negativnu klimu oko cjelokupnog aktivističkog pokreta i odvrća pojedince od mogućeg uključivanja u pokret.

Rad je koncipiran tako da nakon uvoda, gdje se upoznajemo s temom i ciljevima rada, drugo poglavlje donosi teorijsku analizu ključnih pojmova kojima se bavimo u radu: terorizma, s osvrtom na sličnosti protuterorizma i terorizma i pojam sekuritizacije, ekoterorizma te socijalnog konstruktivizma. Treće poglavlje temelji se na dubljoj povijesno-deskriptivnoj analizi cjelokupnog ekološkog i animalističkog pokreta i njihove filozofije, kako bi se dobio uvid u proces progresivne radikalizacije, uz kratki osvrt na još jedan koncept nešto novijeg datuma – ekološku sigurnost. Četvrto poglavlje predstavlja analizu najvažnijih odnosno najradikalnijih okolišnih i animalističkih grupa bitnih za ovaj rad, gdje će se prezentirati njihovi ciljevi, filozofija i djela koja su počinili, uključujući uvid u njihove taktike, kao i u profil aktivista. Cilj analize je omogućiti promatranje evolucije ovih grupa prema radikalizmu kroz određeni vremenski period odnosno odgovoriti na pitanje kako i zašto je došlo do pojave radikalnih okolišnih i animalističkih grupa. Peto i šesto poglavlje daju prikaz utjecaja medija i vlade na konstrukciju određene pojave kao društvenog problema, kao i zakonodavne postupke u vidu prikaza evolucije zakona za borbu protiv ekoterorizma sa svrhom donošenja rigoroznijih zakona. U ovom dijelu prikazat će se i vrlo korisno istraživanje Tralisa Wagnera (2008), stručnjaka za okolišna pitanja, o povećanom korištenju diskursa straha i širenju panike glede ekoterorizma u novinama nakon 2001. godine. Analizirat će se i podaci dobiveni korištenjem Globalne terorističke baze podataka (*GTD – Global Terrorism Database*): broj zločina, napadi po regijama, incidenti kroz vrijeme, tip napada, tip mete i tip oružja.

Nakon kratke analize i usporedbe rezultata GTD-a sa ostalim izvorima podataka, u zaključaku će se rezimirati cjelokupna tematika i obrazložiti zašto ekoterorizam nije stvarna prijetnja za sigurnost populaciji shodno tome predstavlja vrlo opasnu socijalnu konstrukciju sa zabrinjavajućim posljedicama, ne samo za aktiviste već i za daljnje

pokušaje građana da izraze svoje nezadovoljstvo direktnim akcijama koje zbog ove konstrukcije imaju legitimnost promatrati se kao sigurnosna prijetnja.

2. TEORIJSKO-POJMOVNA ANALIZA

2.1. Terorizam i protuterorizam

Pojmovnu analizu započet ćemo pojmom terorizma, radi nužnosti ukazivanja na njegove glavne definicije, kao i na faktore potrebne da bi se djelo uopće moglo nazvati terorističkim. Na taj način moći ćemo usporediti u kojoj mjeri ekoteroristička djela spadaju u tu kategoriju, ali i koliko sama proizvoljnost definiranja pojma terorizam predstavlja negativnu okolnost za sve one koji su u sukobu s vladom ili ostalim moćnim entitetima.

Terorizam pripada terminima čije se korištenje danas toliko ustalilo, posebice u državama poput SAD-a, da je teško oteti se dojmu da ne dominira medijskim diskursom i javnim životom. U isto vrijeme, s teorijske strane, ne postoji univerzalna definicija tog fenomena već je ovisna o društvenom kontekstu što izaziva mnoge rasprave i kontroverze. Riječ je o kompleksnom fenomenu čija raznolikost definicija može dovesti do mnogih zlouporaba i negativnih posljedica. Furedi (2009) zaključuje da je izostanak suglasja glede ovog pojma karakterističan za nesigurnost oko stvarne prirode terorizma, što vodi mogućem proglašavanju mnogih neugodnih društvenih fenomena terorizmom (cyber-teror, narko-teror, postmoderni teror, eko-teror itd.) odnosno kombiniranju s ostalim diskursima i mijenjanju definicije ovisno o individualnim preferencijama onih koji imaju moć. Tako ono što je danas terorizam sutra može biti patriotizam (Miller, Rivera i Yelin, 2008:111).

No, iako terorizam predstavlja teško područje za jedinstvenu definiciju ključne točke gotovo svih definicija uključuju namjerno korištenje sile (nasilja) protiv nevinih žrtava, s ciljem usađivanja straha kod ostale populacije i ključnih osoba kako bi se postigli politički ciljevi. Upravo su stvaranje straha kod populacije (stanje terora) i nevine žrtve ono što razlikuje terorizam od ostalih formi nasilja s namjernim, a ne slučajnim žrtvama. Hoffman (2004, u P. A. Smith, 2014) naglašava aspekt napada na civile kod terorizma kao razlikovni faktor od ostalih vrsta nasilja.

Definicija Europske konvencije o suzbijanju financiranja terorizma iz 2000. godine terorizam definira kao „svaki čin usmjeren na ubijanje ili teško ranjavanje civila ili bilo koje druge osobe koja ne sudjeluje izravno u nekom oružanom sukobu, ako je taj čin, po svojoj prirodi ili kontekstu, usmjeren na zastrašivanje pučanstva ili na prisiljavanje neke

vlade ili međunarodne organizacije na izvršenje ili suzdržavanje od izvršenja nekog čina“ (u Venner, 2005: 10 fusnota).

Ako analiziramo prevladavajuće definije i faktore koji čine terorizam, ekoterizam odnosno radikalne, destruktivne akcije s imovinskom štetom u većini slučajeva ne zadovoljavaju glavni faktor, usadivanje straha u populaciju, kao ni faktor ljudskih žrtava. Zašto se onda nazivaju terorističkima? Uskoro ćemo vidjeti kako je 2001. godina utjecala na konstrukciju definicije ekoterizma i koliko je nesuglasje oko definiranja pojma terorizam dovelo do takve mogućnosti. Prije toga osvrnut ćemo se na povijesni kontekst terorizma, kao i na pitanje konstrukcije identiteta odnosno na promjene koje su se tijekom godina dogodile po tom pitanju jer su upravo one zaslužne za pojavljivanje radikalnih društvenih grupa, što manjih što većih, od kojih dio spada i u terorističke grupacije.

Terorizam ima korijene daleko u prošlosti jer su od davnina postojali pojedinci koji su nasilnim putem i strahom željeli ostvariti svoje političke ciljeve. Sama riječ dolazi od latinskog glagola *terrere* (uzrokovati strah, trepet), ali do prekretnice dolazi za vrijeme Francuske revolucije (1789.-1794.) kada je termin poprimio pozitivne konotacije koristeći se za opisivanje nasilja Jakobinaca s ciljem poticanja jednakosti. Vođa Jakobinaca, M. Robespierre, tvrdio je da je teror brza pravda, izviranje vrline i ideal moći (Berkowicz, 2011; Bilandžić, 2014). U drugoj polovici 19. st. dolazi do promjene u značenju pojma i ono počinje poprimati negativne konotacije, uključivati revolucionarne, ekstremne aktivnosti i stvaranje straha s ciljem političkih promjena.

Terorizam je koncept nužno povezan s pitanjem identiteta od svog nastanka do danas. Kroz povijest su se mijenjali entiteti koji utječu na konstrukciju naših identiteta. U prošlosti smo tako imali terorizam lijevog-krila koji je zastupao prava radnika i terorizam raznih etničkih skupina koje su željele svoju državu. Dakle to je bio period u kojem su država i nacija predstavljale bitan dio identiteta pojedinaca, moglo bi se reći i najveći. Sredinom 20. stoljeća stvari se počinju mijenjati po pitanju konstrukcije identiteta, pojavili su se koncepti poput pokreta za građanska prava Afroamerikanaca, prava žena, manjina i dekolonizacije koji su posljedično vodili konstrukciji tada novih društvenih grupa koje su postale novi izvor konstruiranja identiteta. Potaknut studentskim prosvjedima ljevičarski terorizam jača od početka 1970-ih godina, s brojnou mlađom visoko obrazovanou populacijou i ćelijama u

Njemačkoj (Frakcija crvene armije), Italiji (Crvene brigade), Francuskoj (Direktna akcija), Belgiji itd. (Bilandžić, 2014; Kalinić, 2003). Taj period vrlo je bitan i za osnivanje okolišnih i animalističkih grupa jer su uprave društvene grupe, proizašle iz studentskih prosvjeda 1968. godine iznijedrile neke od glavnih aktivista ovog pokreta. Sve veća zabrinutost oko ekoloških problema neosporno je utjecala na identitete tadašnjih grupa, preteče kasnijih još radikalnijih. Možemo reći, što su građani osjećali veću sigurnost, u smislu sigurnosti od rata i sigurnosti glede prava na slobodan govor i iskazivanje nezadovoljstva to su više postajali aktivniji i glasniji oko prije zanemarenih pitanja, poput pitanja stanja okoliša.

Novo poglavlje u svjetskom terorizmu donijeli su događaji 11. rujna 2001. godine, kada je svijet ostao šokiran napadom na američke simbole kapitalizma. Nova era terorizma koja je tada nastupila obilježena je rigoroznim protuterorističkim strategijama, globalnim ratom protiv terorizma, koncepta koji je još dotad bio smatran marginalnim fenomenom. Definicija terorizma općenito je proširena i mnoga djela koja se prije 2001. godine ne bi smatrala terorizmom, sada se tako klasificiraju zbog promijenjene percepcije ovog pojma. Države su usvojile nove definicije tog pojma, koje vode dvosmislenosti i pritisku na građane nezadovoljne vladinom politikom. Australija i SAD tako su u svoje definicije terorizma uključile i djela protiv imovine (i ona koja ne ugrožavaju čovjeka i njegove potrebe), unatoč slaganju mnogih teoretičara da takvo proširenje dovodi do kršenja temeljnih ljudskih prava i zamagljivanja prave prirode terorizma. Upravo je ovaj dio uključivanja djela protiv imovine, koja ne dovode nužno do straha kod populacije i ljudskih žrtava omogućio proglašavanje akcija radikalnih okolišnih i animalističkih grupa terorizmom.

Sukladno novim definicijama javljaju se i protuterorističke strategije odnosno odgovor države na teroristička djela počinjena protiv nje. Dakle, ako je država proglasila ekoteroristička djela prijetnjom sigurnosti, uslijedit će protuteroristički odgovori, poput rigoroznijih zakona i povećanog nadzora aktivista koji su doveli do učvršćivanja definicije ekoterorizma unutar percepcije opće populacije. L. K. Donohue razradila je zanimljivu usporedbu terorizma i protuterorizma sa zaključkom o mnogim sličnostima između ova dva, naizgled suprotna, pojma koja nam pomaže prikazati na koji način je to postignuto. Primjerice da bi se akt smatrao terorističkim strah mora biti prisutan, strah od budućih nepredvidljivih, također opasnih djela i to kod velikog broja populacije, a ne samo kod trenutnih žrtava. Kod protu-terorizma je ista stvar; kada država usvoji pristup

nacionalne sigurnosti ona također računa i na strah javnosti od terorizma, koji će spriječiti pojedince od pomaganja i simpatiziranja terorističkih grupa, odnosno protuterorističke mjere također su usmjerene na širu publiku, ne samo na one direktno umiješane u nasilje. U slučaju ekoterorizma država je iskoristila strah unutar populacije nakon napada 2001. godine, konstruirala nove definicije ekoterorizma i zakone kojima je vrlo vjerojatno odvrátila dobar dio aktivista koji su simpatizirali radikalne akcije, jer nitko ne želi da ga se povezuje s terorizmom. Također, teroristi će najčešće napadati sekundarne mete koje smatraju na neki način povezanim s primarnom metom. Protuterorizam tako isto tvrdi da se odnosi samo na borbu protiv terorista, iako to često nije točno jer teško je sa sigurnošću utvrditi tko je potencijalni terorist, a tko nije. Zbog toga se protuterorističke mjere poput raširene detekcije, promjene pravosudnih struktura, povećanih ovlasti nadzora, sužavanja medija, tortura i dr. ponekad primjenjuju na čitavu zajednicu, ako ne i na čitavo društvo i utječu na mnoga druga područja zakona (Donohue, 2005: 22-28). Ova usporedba vrlo je korisna za uviđanje koliko zapravo protuterorističke mjere, na javnosti često nesvjestan način, utječu na stvaranje anksioznosti unutar društva, generiraju strah, imaju legitimnost proglasiti i ostale prijetnje terorističkima i posljedično vode represiji građanskih sloboda zbog straha pojedinaca da ne budu moguća meta istrage vladinih agencija. Vlada SAD-a iskoristila je tadašnju situaciju u društvu koja je išla u prilog odobravanju protuterorističkih mjera usmjerenih na ekoteroriste, čime joj je omogućeno preoblikovanje radikalnih direktnih akcija u terorističke. Nakon što se određeni koncept u društvu konstruirao kao negativan nije teško dobiti podršku i legitimnost za sve mjere koje će spriječiti neprihvatljivo ponašanje. Donošenje protuterorističkih strategija, koje ne otklanjaju uzroke i potiču daljnje nasilje, militariziralo je društvo SAD-a i ugrozilo načela slobode i prava pojedinaca, načela na kojima su izgrađene SAD.

Društvo SAD-a od 2001. godine živi u konstantnom strahu od terora, strahu uvelike generiranom (možda i nenamjerno) od strane vlade koja je pretvorila terorizam u egzistencijalnu prijetnju koja zahvaća sve vidove života naroda. Kako navodi Furedi (2009: 95) kod terorizma je bitna društvena reakcija, što se on doima opasnijim, to će opasniji i postati i proizvesti apokaliptični stil razmišljanja i ostale negativne posljedice za cjelokupno društvo. Sintagma „rat protiv terora“, bivšeg predsjednika SAD-a, G.W. Busha doista je dovela do izvanrednog stanja, proširenja represivnih zakona, ograničavanja građanskih prava i sloboda, do narušavanja demokracije.

Trenutno u Americi gotova svaka agencija ima neku odgovornost za terorizam, neke od njih su: The State Department, The Environmental Protection Agency, The Department of Defense, The Federal Emergency Management Agency, The Justice Department, FBI, a postoji i mnoštvo ostalih. Od nabrojanih FBI je za protu-terorističke operacije 1993. potrošio 78,5 milijuna \$ i angažirao 550 agenata, 1999. 301,2 milijuna \$ i 1393 agenata, a 2001. 1.555 milijardi \$ (Chalecki, 2002).

Pojam koji uz terorizam mora biti obrazložen je i koncept sekuritizacije. Sekuritizacija je proces kojim se nekom društvenom problemu daje sigurnosno značenje odnosno rješavanje tog problema smatra se hitnim i nužnim. Kako bi se problem riješio potrebno je poduzeti izvanredne mjere, koje zahtijevaju naklonost javnosti koja se pridobiva kroz govorni čin odnosno kroz predstavljanje problema kao egzistencijalne prijetnje. Procedure kojima se pristupa sekuritiziranom području mogu ići iznad redovnih demokratskih procedura odlučivanja (Bilandžić, 2014: 49-50). Nije sporno da je terorizam, dotad marginalna prijetnja, od 2001. godine postao sekuritizirano područje, a govorni čin G.W. Busha uvjerio je tada naciju da su čak i represivne mjere dopuštene u borbi protiv ovog zla. Oni koji su bili protiv, smatrani su neprijateljima naroda i prijateljima terorista. Ekoterorizam kao dio ovog sekuritiziranog područja, također je prošao kroz proces govornog čina u kojem su agenti državnih tijela (poput FBI-a) uvjerali javnost u moguće nasilnije ponašanje aktivista s ljudskim žrtvama, iako bez valjanih dokaza, potičući tako strah i odobravanje ekstremnih zakonskih mjera kod javnosti. Time je konstrukcija „ekoterorizam“ još više učvršćena u društvu jer oni koji imaju moć određuju definiranje neke pojave kao društvenog problema i osiguravaju mjere suzbijanja neprihvatljivog ponašanja, često uz podršku medija i stvaranje negativne propagande.

Država je dužna ostvariti sigurnost za svoje građane, ali strategija nacionalne sigurnosti mora osigurati i građanske slobode, i to je dio na kojem je vlada SAD-a pala. Doista se moramo složiti da je u ime sigurnosti došlo do teroriziranja demokracije, pri čemu su postupci vlade SAD-a vrlo slični onima koje naziva teroristima (Bilandžić, 2014).

2.1.1. Ehud Sprinzakov model delegitimacije

Perspektiva E. Sprinzaka jedna je od najrespektiranih perspektiva u teoriji o terorizmu, kojom je izložen proces nastanka odnosno evolucije terorističke grupe/pojedinca. Nastala kao dio autorove studije o radikalno lijevoj organizaciji

Weather Underground (Weatherman), nastaloj 1969. kao studentska grupa koja je kasnije evoluirala do terorističkih bombardiranja diljem SAD-a, perspektiva prikazuje 3 faze koje dovode do delegitimacije države, stanja potrebnog za teroristički čin. Radi se o dugačkom procesu koji prikazuje kako se razvoj grupe do terorističkog stadija ne događa „preko noći“. Treba naglasiti da je ovaj proces kod radikalnih okolišnih i animalističkih grupa nešto drugačiji, s obzirom da prelaskom u svaku novu fazu često dolazi do osnivanja radikalnijih grupa, od strane najradikalnijih članova prijašnjih grupa.

Prvu fazu *kriza povjerenja* karakterizira narušeno povjerenje u postojeću vladu, koja ne štiti interese koji su bitni grupi onako kako bi to trebala. Dolazi do nastanka kritične ideološke grupe, demonstracija, simboličkog otpora i ostalih formi direktne akcije, no ne dolazi do strukturalne delegitimacije jer temelji političkog sistema još nisu dovedeni u pitanje.

Ovu fazu postigle su primjerice grupe *Greenpeace*, *Wilderness Society*, PETA i dr., alinisu otišle dalje od te faze dok su njihovi najradikalniji članovi, poput Paul Watsona i Davea Foremana, osnutkom svojih radikalnijih grupa došli do druge faze ovog modela.

Druga faza *konflikt legitimacije* pokazuje radikalniji, militantniji pristup jer grupa dovodi u pitanje legitimaciju cijelog sistema, smatraju da je sistem represivan i manipulativan te žele transformirati cijeli sistem. Do ove faze dolazi jer prethodna faza, s legalnim sredstvima nije dala rezultate, pa se u ovoj javlja alternativni ideološki i kulturni sistem koji delegitimira postojeći režim. Dolazi do nasilnijih prosvjeda, nasilja protiv režima, ali još uvijek bez želje za stradavanjem ikoga.

Grupe poput *Sea Shepherd Conservation Society*, *Earth First!*, ELF i ALF svojim akcijama pokazuju da im nije strano upotrijebiti nasilniji, militantniji pristup jer legalne metode, smatraju, ne dovode do uspjeha. Također, imaju svoje viđenje alternativa ovom društvu i priklanjaju se vrijednostima koje prirodu i životinje stavljaju u egalitaran odnos s čovjekom. Međutim njihovi ciljevi i djela vrlo su specifični i usmjereni na točno određene mete, gotovo nikad na pojedince nego na točno određene poslovne kompanije ili u slučaju SSCS-a na brodove koji uništavaju morski život.

Zadnji dio procesa *kriza legitimacije* je bihevioralna i simbolička kulminacija prethodnih neuspješnih faza, u kojoj se aktivisti odlučuju na nasilje, bez obzira na posljedice kako bi postigli svoje ciljeve. Bitno je napomenuti da ova faza ne uključuje

sve aktiviste iz prethodnih faza, već samo najradikalnije članove grupe koji prolaze kompletnu psihološku transformaciju u kojoj su spremni na nasilje i protiv nevinih jer ih smatraju povezanim s vladinom politikom, režimom (Sprinzak, 1998: 80-82).

Kada grupa ili pojedinac dođe do ove faze, označit ćemo ih/ga kao teroriste/a i njihovo/njegovo ponašanje terorizmom jer takav pojedinac neprijateljima smatra sve povezane s režimom, primjerice ako vlada podupire kapitalistički sustav, a ostali građani nemaju želje to promijeniti oni se također smatraju neprijateljima prema kojima će isto tako biti usmjereno nasilje.

Ovaj model prikazan je zbog utvrđivanja faze do koje su došli radikalni okolišni i animalistički aktivisti odnosno jesu li postigli treću, terorističku fazu ili su zasad ostali na drugoj. Naime, iz pojedinih njihovih izjava vidljivo je da su izgubili povjerenje u državu kao mogući legalan mehanizam dolaska do cilja, ali isto tako vidljivo je da nemaju za cilj dalje utjecati na vladu, niti su se okrenuli nasilnim akcijama protiv nevinih žrtava, štoviše protive se svakom ozlijeđivanju živog bića. Da bi došli do zadnje faze, aktivisti bi svoje nasilje trebali usmjeriti prema svim građanima koji njeguju potrošački stil života, kao i onima koji se ne protive testiranju na životinjama, a takvo što zasad se nije dogodilo. Preispitivanje radikalnih grupa i njihovih akcija kroz ovaj model predstavlja prvi dokaz o upitnosti promatranja direktnih, oporbenih akcija kao terorističkih ide u prilog konstatanciji da je termin „ekoterorizam“ neopravdan za opisivanje legitimnih formi iskazivanja neslaganja s postojećim sustavom i vrijednostima, odnosno da predstavlja socijalnu konstrukciju, a ne stvarnu sigurnosnu prijetnju populaciji.

Ipak bitno je napomenuti da unutar svakog pokreta, pa tako i ovog postoje pojedinci koji će stremiti višim ciljevima i neće prezati od nasilnijih metoda s mogućim fatalnim posljedicama, jer ipak je svaki aktivist jedinka za sebe.

2.2. Ekoterorizam i okolišni terorizam

Pogoršanjem ekološke situacije i usporedno s tim pojavom radikalnije ekološke kritike 1960-ih, javljaju se društveni pokreti s ciljem stvarnog utjecanja na prestanak izrabljivanja i uništavanja prirode. Iscrpljivanjem legalnih načina borbe za očuvanje okoliša, aktivisti kreću radikalnijim smjerom i u svoj repertoar akcija uključuju direktnije i nasilnije taktike koje izravno pogađaju one koji izrabljuju okoliš radi profita i izazivaju trenutni učinak. Naravno da su takve taktike naišle na otpor u javnosti, vladi,

kompanijama i među tzv. anti-okolištarcima, koji su se posvetili diskreditiranju ekološkog pokreta. Upravo je Ron Arnold kao jedan od vođa anti-okolišnog pokreta i osnivač *Wise Use* grupe, koja promovira širenje privatnog posjeda i deregulaciju javno državnog posjeda, zaslužan za kovanje ovog izraza, objavivši u svom članku 1983. godine da se termin ekoterorizam odnosi na zločin počinjen u svrhu zaštite okoliša.

U američkom Kongresu termin je prvi put predstavljen 1988. godine, kada je senator James McClure aktiviste nazvao ekoteroristima, uspoređujući ih s proizvođačima droge (R. K. Smith, 2008: 548). Izraz je, unatoč kritikama mnogih teoretičara, od tada ušao u američko društvo i kasnije se proširio i izvan njega.

U Oxfordski riječnik (*Oxford English Dictionary*) termin je kao takav dodan 1997. godine, dajući time legitimnost povezivanju akcija radikalnih okolišnih aktivista s terorizmom (Vanderheiden, 2008: 304).

Pojam od početka izaziva mnoge kontroverze i zabune jer je riječ o akcijama zaštite, a ne teroriziranja prirode i na meti je kritika onih koji ga smatraju neopravdanim zbog mnogih različitosti s klasičnim terorizmom.

U nastavku će biti prikazane neke definicije ovog pojma kako bi se razjasnile moguće zablude i zamjene s okolišnim terorizmom, stvarnim terorizmom s potpuno različitim ciljevima i metama od ekoterorističkih.

Berkowicz definira ekoterorizam kao uništavanje imovine (farmi, institucija, vozila, kompanija), ponekad prijetnje ljudima i ne-nasilni aktivizam od strane grupa ili individua koje se zalažu za očuvanje okoliša, smatrajući ga amalgamom građanske neposlušnosti, političkog aktivizma i sabotaze. Okolišni (ekološki) terorizam definira kao akcije usmjerene na destrukciju okolišnih resursa i imovine kako bi se druge lišilo njihova korištenja, u kojem je priroda oružje za političke ciljeve. Kao primjer daje SAD-ovo korištenje pesticida u Vijetnamu, između 1962. i 1971. godine, kojima je bilo zahvaćeno oko 20% površine Južnog Vijetnama i prouzročilo oko 400 000 što smrti, što raznih bolesti, a oko pola milijuna djece rođeno je s određenim defektima (Berkowicz, 2011: 15-16, 21).

Primjera okolišnog terorizma ima više, poznat je i pod nazivom bioterorizam i može se odnositi na uništavanje izvora pitke vode, šumskih površina, izvora nafte, infrastrukture potrebne za život, otrovanja hrane i dr.

U *Encyclopedia Britannica* ekoterorizam (ekološki terorizam ili okolišni terorizam) je definirano kao „uništavanje ili prijetnja uništavanjem okoliša od strane država, grupa ili pojedinaca s ciljem zastrašivanja ili prisile vlada ili civila. Termin se također koristi za razne zločine počinjene protiv kompanija ili vladinih agencija s ciljem spriječavanja ili ometanja aktivnosti, navodno štetnih za okoliš“ (Elliot, 2013).

Ivan Cifrić (2012: 119) u *Leksikonu socijalne ekologije* daje definiciju ekoterorizma kao „konkretnih fizičkih akcija u destabilizaciji pojedinih ekoloških funkcija nekih prirodnih ekosustava ili ekoloških sustava radi postizanja određenih političkih ciljeva.“

Prefiks eko zapravo označava ekologiju, okoliš i stoga je logično za zaključiti da će definicija ekoterorizma koja se odnosi na uništavanje okoliša ili agrikulture radi postizanje političkih ciljeva naići na veće odobravanje, manje polemike i jasnoću glede samog razumijevanja pojma.

Isti pojam, kako vidimo, koristi se za dva različita značenja, pa nije neobično što izaziva zbunjenost. Posebice se to odnosi izvan SAD-a, gdje se radikalne direktne akcije najčešće ne smatraju terorizmom već vandalizmom ili ekotažom i shodno tomu ne izazivaju toliko medijske pozornosti i javnog linča.

Kavanagh piše da u ovom izjednačavanju okolišnih direktnih akcija sa smrtonosnim napadima terorističkih grupa miješamo dvije vrlo različite vrste kriminalne aktivnosti, pri čemu gubimo naše shvaćanje prave prirode okolišnog pokreta i prave prirode terorizma (u Berkowicz, 2011: 20).

Što zapravo podrazumijeva ekotaža odnosno ekoterorizam? Riječ je o nizu direktnih, najčešće ilegalnih akcija, kojima se želi utjecati na najveće onečišćivače okoliša na način da im se nanese ekonomska šteta, te ukazati javnosti na te probleme. Aktivisti vjeruju kako je nakon neuspjeha svih legalnih metoda, ovo jedini način zaustavljanja destruktivnog ponašanja naspram prirode i ne-ljudskog života. Većinom se žele zaštititi velika područja divljine, zabraniti izgradnja cesta, sječa drveća i eksperimentiranje na životinjama.

Osim isključivo ekoloških razloga, aktivisti u Velikoj Britaniji napadaju i kompanije koje imaju ulogu u proizvodnji oružja, rasizmu i eksploataciji zemalja tzv. Trećeg svijeta (Plows, Wall i Doherty, 2004).

Neke od njihovih metoda uključuju: sprejanje zidova, uklanjanje velikih plakata, blokadu cesta, sjedenje na drveću, razne demonstracije, stavljanje vijaka u drveća, palež, puštanje životinja, onesposobljavanje vozila i drugo, s naglaskom na načelo

neozlijeđivanja bilo koje žive ili nežive vrste.

Budući da aktivisti rade u malim, autonomnim i anonimnim ćelijama otežano im je braniti se na optužbe za terorizam, jer si svojom tajnovitošću i izbjegavanjem legalnih sankcija otežavaju mogućnost suosjećanja i solidarnosti javnosti za njihove postupke.

Dvije najpoznatije radikalne skupine, odgovorne za najviše kriminalnih djela su *AnimalLiberation Front* (ALF) i *Earth Liberation Front* (ELF), koje je 2005. godine zamjenik pomoćnika direktora FBI-a John Lewis proglasio domaćom terorističkom prijetnjom broj jedan (u Amster, 2006).

Određeni autori (Potter 2009; Buell 2009) smatraju ovaj iracionalan „Zeleni strah“ ekvivalentan „Crvenom strahu“ za vrijeme Hladnog rata odnosno smišljenom propagandom vlade kroz usađivanje straha u populaciju, stigmatizaciju pojedinaca bez valjanih razloga i na kraju nadzor i uhićenje aktivista, pa čak i onih koji ih samo ideološki podupiru. Cilj je distanciranje ostatka populacije od aktivista, posebice od njihove ideologije koja je u suprotnosti s vrijednostima i ideologijom onih koji imaju moć.

Možemo zaključiti kako je 2001. godina i od tada sve prisutna teroristička retorika doprinijela stigmatizaciji svakoga tko se ne slaže s vladinom politikom i omogućila donošenje zakona koji potkopavaju građanske slobode. Tako je američki *Patriot Act* iz 2001. godine omogućio nadzor svih osoba koje se smatraju mogućim terorističkim prijetnjama, čime se dolazi do mogućeg izravnog kršenja prava iz Prvog amandmana koje državljanima SAD-a garantira pravo na slobodan govor (u to je uključen i kontroverzan govor, primjerice mržnje, ukoliko naravno ne vodi nasilnom činu), tisak i prakticiranje religija. Spornost zakona proizlazi upravo iz proizvoljnosti shvaćanja riječi terorist, čime se represivnom aparatu daje sloboda nadzora pojedinaca-potencijalnih terorista, što može rezultirati ustručavanjem građana da govorom i postupcima iskažu svoje neslaganje s vladinom ideologijom jer ne žele biti etiketirani kao teroristi.

Pojam ekoterorizam za opisivanje radikalnih aktivističkih grupa nije uobičajen izvan SAD-a; nizozemska služba sigurnosti, primjerice, objavila je izvješća o takvim pokretima u kojima stoji da je došlo do povećane radikalizacije unutar tog pokreta i promijenila pojam od „aktivizma za prava životinja“ (2004.) u „ekstremizam za prava životinja“ (2007.), koristeći britansku terminologiju i isključivo izbjegavajući američku terminologiju terorizma, dok se Njemačka čak ni ne fokusira specifično na eko-ekstremizam. U Velikoj Britaniji Ministarstvo pravosuđa izjavilo je da termin „ekoterorizam“ ne koriste i da je to kriminalna šteta, klasificirajući je kao dio domaćeg

ekstremizma. Unutar studija terorizma pojam također nije čest, a grupe poput ALF-a i ELF-a eventualno se opisuju po pojmom tzv. „single-issue“ terorizma, iako je takva vrsta terorizma do sada još nedovoljno istražena (Hirsch-Hoefler i Mudde, 2014: 588).

„Single-issue“ terorizam spada u noviju kategorizaciju terorizma i karakterizira ga upotreba sile/nasilja od strane grupe ili pojedinca kako bi se prisililo vladu da izmijeni svoje ponašanje u odnosu na pojedinačni problem koji, po mišljenju ovih pojedinaca, muči društvo (P. A. Smith, 2014: 46).

Paradoksalno dok globalno zatopljenje i ostali ekološki problemi spadaju u najveće probleme današnjeg društva, za vladu SAD-a okolišni aktivisti i aktivisti za prava životinja, dakle oni koji to žele spriječiti, predstavljaju domaću terorističku prijetnju broj jedan.

2.3. Socijalni konstruktivizam

Termin socijalna konstrukcija postao je jedan od temeljnih pojmova u sociologiji zahvaljujući knjizi Petera L. Bergera i Thomasa Luckmanna *Socijalna konstrukcijazbilje*, objavljenoj 1966. godine. U njoj obrazlažu kako znanje dolazi iz socijalnih interakcija ljudi, u kojima oni pridaju značenje određenoj pojavi ili problemu i ponašaju se u skladu s tim značenjem odnosno kako sudjeluju u konstruiranju socijalne zbilje. Socijalni konstruktivizam postavlja pitanja da li je nešto stvarno po sebi, odnosno prirodno stanje ili je društveno uvjetovano. Odlika konstruktivističkog pristupa je kriticism prema onome uzetom zdravo za gotovo, onom očitim i razumljivom.

U kontekstu naše teme socijalni konstruktivizam raspravlja će se na primjeru fenomena ekoterorizam, na način da će se pokušati doći do zaključka da li on predstavlja pravi društveni problem, empirijski mjerljiv i potkrijepljen činjenicama ili je isključivo socijalni konstrukt, umjetno stvorena „prijetnja“, neopravdano navedena pod terorizam i na koji način se institucionalizirala i postala dio društva. Pitamo se da li njegova šteta doista predstavlja sigurnosnu prijetnju populaciji, čime bi termin bio opravdan ili je konstruiran radi uvjeravanja populaciju u štetu koja to zapravo nije.

Mnogi autori definiraju i pojam terorizam kao socijalnu konstrukciju događaja i ponašanja, odnosno kao interpretaciju tih događaja od strane šire javnosti. Sociološka perspektiva posebice je sklona ovakvom definiranju, naglašavajući ulogu definiranja

terorizma u vladinom uspostavljanju socijalne kontrole (Turk, 2004 prema P. A. Smith, 2014: 25).

Prije nego što neka pojava postane prijetnja, ona je proglašena socijalnim problemom i stoga je također bitno definirati što čini socijalni problem i tu ćemo se poslužiti definicijom Fullera i Myersa (1941):

Socijalni problemi su uvjeti koji su definirani od značajnog broja ljudi kao odstupanje od socijalnih normi koje ti ljudi njeguju. Svaki socijalni problem se tako sastoji od objektivnih uvjeta i subjektivnog određenja. Objektivni uvjet je provjerljiva situacija. Njihovo postojanje kao i rasprostranjenost utvrđeno je od nepristranih i treniranih opažača. Subjektivno određenje je svjesnost određenih pojedinaca da su ti uvjeti prijetnja vrednotama koje podržavaju (u Ajduković, 2008: 398).

Konkretnije, u SAD-u gdje se privatno vlasništvo smatra svetinjom, uništavanje imovine i narušavanje prava na privatno vlasništvo, odnosno ciljevi aktivista za očuvanjem divljih, državnih područja od izgradnje i razvoja predstavljali bi odstupanje od prevladavajućih vrijednosti, kao i prijetnju interesima većine.

Po objektivnom uvjetu radikalni okolišni aktivizam spada u socijalni problem, budući da su nam dostupni stvarni podaci o ekonomskim štetama proizašlim iz njihovih djela, dok je subjektivno određenje zaslužno za terorističku etiketu i proglašavanje aktivista domaćom terorističkom prijetnjom broj jedan.

Kada za nešto kažemo da je socijalni konstrukt mislit ćemo upravo na važnost subjektivnog određenja tog pojma, problema ili pojave, jer kao što su ovi aktivisti za političare teroristi, isto tako su vlada i velike kompanije za aktiviste teroristi. Tu dolazimo do pitanja uloge moći u ovome kontekstu jer upravo moć ima najvažniju ulogu u definiranju nečega kao socijalnog problema na način da oni s najvećom moći:

- 1. utječu hoće li osobno prepoznati problem postati javno pitanje*
- 2. promiču svoju verziju uzroka ili izvora problema, verziju koja bolje odgovara njihovom interesu*
- 3. kontroliraju načine definiranja problema*
- 4. utječu na to kako će se problem riješiti. (Ajduković, 2008: 398).*

U procesu definiranja nečega prijetnjom retorika, posebice onih koji imaju moć, jedno je od najjačih oružja za omalovažavanje i diskreditiranje protivnika koji dovode u

pitanje postojeći poredak, te za samu konstrukciju prijetnje. Michael Blain na predsjedničku retoriku koja ima za cilj uspostaviti moralni autoritet, natjerati nas na identifikaciju s „dobrim“ i dobiti podršku javnosti za političke ciljeve, gleda kao na žrtvene rituale koji glorificiraju predsjednika i vladu, predstavljene kao heroje u borbi protiv zlih neprijatelja koji prijetе američkom narodu. Dva najvažnija momenta u uspješnom žrtvenom ritualu su: prvi, retorički moment -predstavljanje suparnika kao podlog subjekta, terorista, tiranina i drugi moment - predstavljanje političke i vojne snage kao herojskih subjekata moći, koji su spremni umrijeti da unište protivnike (2009: 118). Predsjednik države, zajedno s vladom, akter je koji ima neizmjerenu moć i čije se pridavanje etikete „ekoterorist“ aktivistima neće kritički promatrati unutar većine populacije, dok će pridavanje te iste etikete državi i korporacijama, ali od strane aktivista naići na nerazumijevanje i indiferentnost unutar populacije.

U takvoj klimi, koja raspiruje strah, i s melodramatičnom „herojskom“ retorikom G. W. Busha nije neobično što su grupe poput ALF-a i ELF-a postale domaćom terorističkom prijetnjom, dok ih prije 2001. godine gotovo niti jedno vladino izvješće ni ne spominje. Bushevim proglašenjem rata protiv terora, vlada je uz pomoć medija, koji imaju neizmjeran utjecaj na percepciju javnosti o problemima, stvorila formu moralne panike i raspirila strah, baziran na osjećaju prijetnje društvu koji ne mora biti opravdan.

U svojoj studiji o širenju moralne panike prema anti-globalizacijskim aktivistima Donson et al. (2004) vide ulogu medija kao glavnu u procesu etiketiranja grupe kao devijantne, jer prenose izjave vlade i policijskih službenika na način da budu senzacionalističke, čime potiču i učvršćuju sumnje i strahove velikog dijela javnosti koja potom postaje tolerantna na represivne mjere postupanja prema delinkventima, kao i na uvođenje ekstremnih mjera koje pogađaju čitavo društvo, poput ograničavanja prosvjeda.

Na kasnijim primjerima zakona i prikazom uloge medija na konkretan način prikazat će se proces definiranja ekoterorizma kao prijetnje od strane onih koji imaju moć i koji ovaj vid aktivizma smatraju prijetnjom interesima cijelog društva odnosno jednog segmenta društva.

Socijalna konstrukcija ekoterorizma koja dopušta agresivno gonjenje aktivista, odgovarala bi određenim akterima društva, kojima poticanje na drugačije vrijednosti i drugačiji stil života ne odgovara, a koji imaju najveću moć. To se ponajviše odnosi na vladu i velike kompanije kojima bi priklanjanje vrijednostima, zagovaranim od strane radikalnih aktivista donijelo značajno smanjenje prihoda.

„Kojom logikom je dizanje u zrak planine zbog izgradnje smatrano progresom, a palež praznih rezidencija zbog očuvanja planina ekoterorizmom?“ (Amster, 2006: 296).

„Po kojoj logici su u kriminalnom pravosuđu djela savjesti ozbiljnija od djela kojima nedostaje bilo kakve savjesti?“ (Amster, 2006: 299).

Ovo su pitanja koja zaokupljaju sami mali broj ljudi i s pravom se zato pitaju mnogi autori zašto nasilnije grupe koje zagovaraju nasilje protiv ljudi i koje su već počinile mnoga djela s civilnim žrtvama, poput grupa protiv pobačaja i grupa za bijelu nadmoć nisu prioriteti kao domaća teroristička prijetnja.

3. POVIJEST EKOLOŠKIH IDEJA, EKOLOŠKOG I ANIMALISTIČKOG POKRETA

3.1. Ekološki pokret

Industrijska revolucija označila je početak, sve većeg iskorištavanja i uništavanja prirode, odnosno procesa uništavanja okoliša radi zadovoljenja ljudskih potreba, onih pravih, ali i onih umjetno stvorenih. Još ranije, u 17. st., filozofi poput F. Bacona (razdvojenost čovjeka i prirode) i R. Descartesa (čovjek kao mjerilo svih stvari) filozofski su doprinijeli jačanju paradigme tehničkog antropocentrizma, koja čovjeka smatra subjektom koji upravlja objektom (prirodom) i upravo je ta vrsta antropocentrizma meta kritike ekocentričkih filozofa i aktivista (Cifrić, 2000; Markus, 2004).

Daljnji razvoj procesa poput kapitalizma i globalizacije uvelike je utjecao na stvaranje okolišnih društvenih pokreta, i premda to neće biti tema diplomskog rada, ne može se osporiti ova uzročno-posljedična veza. Naime, razvojem slobodnog tržišta, tehnologije, potrošačkog društva i ostalih popratnih faktora ovih procesa, došlo je do sve većeg iscrpljivanja prirodnih resursa, industrijskog zagađenja, kao i sve većeg negativnog utjecaja čovjeka na okoliš. Masovna potrošnja koja zadovoljava umjetne potrebe je na vrhuncu, tehnika je zastupljena svuda oko nas, ali čovjekov odnos s prirodom se izgubio, prirodnih bogatstva sve je manje, mnoge biljne i životinjske vrste su istrebljene, klima je promijenjena, a to su posljedice koje najviše osjećaju zemlje Juga, najsiromašnije i s najmanje utjecaja na ovo nepovratno pogoršanje i nedopustivo je takvo stanje jednostavno ignorirati. Sve su ovo faktori koji su doprinijeli stvaranju drugačijih vrijednosti, vidljivih u agendama ovih grupa, kao i transformaciji grupa prema radikalnijim taktikama otpora koje su uslijedile nakon neuspješnosti legalnih i društveno prihvatljivijih metoda.

Tomislav Markus (2004: 176) današnja moderna društva naziva štetnim ili katastrofičnim društvima „jer počivaju na stalnoj proizvodnji šteta i katastrofe na pojedinačnoj, grupno-socijalnoj i globalno-ekološkoj razini“, dakle ona su prerasla naziv rizičnih društava. Iz ovih razloga čini se licemjernim proglašavati pojedince koji to žele spriječiti prijetnjom sigurnosti države ili još gore teroristima, posebice znajući da

sigurnost okoliša spada ne samo u čovjekovo pravo, već u dužnost države da takvu sigurnost i osigura.

Slijedi pregled razvoja ekološkog pokreta, od početka do danas, a dublje sagledavanje ovakvih grupa omogućuje nam pogled u proces transformacije grupe prema radikalizmu, proces koji uključuje promjenu, u društvu prevladavajućih, vrijednosti i uzroke koji su doveli do takve transformacije.

Jedni od prvih koji su u Americi prepoznali inherentnu vrijednost prirode i kritizirali moderno društvo bili su transcendentalisti, inspirirani pokretom romantizma, polovicom 19. stoljeća. Predstavnici transcendentalnog pokreta bili su Henry David Thoreau i Waldo Emerson, naglašavajući povezanost prirode i čovjeka i inherentnu vrijednost prirodnog svijeta čime su utjecali na kasnije filozofije, poput dubinske ekologije koja služi kao ideološki okvir radikalnom okolišnom pokretu.

Razlog zbog kojeg je razvoj ekološkog pokreta krenuo iz Amerike, a ne iz Europe je upravo brže uništavanje divljine i biljnih i životinjskih vrsta kao posljedica industrijske revolucije i želje za napretkom odnosno radikalan rez prema dotad očuvanoj prirodi koji je uznemirio mnoge intelektualce toga vremena i doveo do kulta divljine, predvođenog Thoreauom. Europa je već prije bila zahvaćena ljudskim intervencijama u okoliš, šume i divljine su bile kultivirane, dok je Sjeverna Amerika bila do tog razdoblja donekle netaknuta (Markus, 2006).

Krajem 19. stoljeća pojavljuje se konzervacijski pokret s težnjom očuvanja prirodnih područja i razvijanjem svijesti o šteti okolišu radi čovjekovog boljitka. Problem pokreta bio je što je čovjek postavljen kao staratelj prirode koji se brine o njoj, ali i dopušta njeno iskorištavanje (poput sječe šuma, lova ili rudarstva). Kao odgovor na ovaj pokret 1892. godine John Muir osniva *Sierra Clubi* prezervacijski pokret, s ciljem zaštite i očuvanja planinskog lanca Sierra Nevada u Kaliforniji. Kritičar konzervacijskog pokreta bio je i Aldo Leopold, koji je 1935. godine osnovao *Wilderness Society* i uvelike pomogao oko filozofskih temelja budućeg ekološkog pokreta (Liddick, 2006).

Prezervacionisti prirodi nisu pristupali iz pozicije staratelja poput konzervacionista, već su prepoznali njenu unutarnju vrijednost, bez želje za daljnjim iskorištavanjem. Ove dvije struje unutar ekološkog pokreta u Sjevernoj Americi postoje i danas.

Daljni pomak bio je vidljiv tek u šezdesetima koje su bile burne godine u SAD-u, jer je ekološko djelovanje dotada bilo ograničeno na male skupine, i upravo u to vrijeme,

točnije 1962. godine, objavljena je knjiga koju se smatra najbitnijom za novi val ekološkog pokreta. Bila je to knjiga *Silent Spring*, autorice Rachel Carson, u kojoj je razotkrila agresivne pesticide (posebice DDT) koji razarajuće utječu na prirodni svijet i čovjeka, čime je dala implicitnu kritiku modernog društva i tehničke ekspanzije. Ekologija je postala jedna od središnjih tema, povećao se broj istraživanja o utjecaju čovjeka na okoliš, došlo je do razvoja novih ekoloških organizacija i općenito većeg promišljanja o prirodi koja nas okružuje.

Knjiga je imala presudan utjecaj za donošenje mnogih zakona o regulaciji korištenja pesticida, poput *Clean Air Act* (1963.) i *Wilderness Act* (1964.), koji je zaštitio mnoga divlja područja od daljnjeg razvoja. Članstvo u organizacijama *Sierra Club* i *Wilderness Society* raslo je velikom brzinom, a studentski prosvjedi i opći bunt tadašnje generacije utjecat će više no ikad na okolišni pokret. Kraj 1960-ih godina označen je društvenim previranjima proizašlim iz rata u Vijetnamu. To je razdoblje borbe za građanska prava, feminističkih pokreta, nastanka kontra-kulture i ostalih društvenih pokreta ideološki bliskih filozofiji marksizma, postmodernizma i istočnjačkih religija. Studentski prosvjedi i posljedično stvaranje kontrakulture iznijedrili su neke od budućih aktivista čije su ideje bile u suprotnosti s tadašnjim idejama o kapitalizmu, patrijahalnosti i gospodarenju prirodom. Ponudili su radikalnu kritiku tadašnjeg društva, posebice masovne potrošnje i tehničke ekspanzije, s naglaskom na nuklearno oružje.

Kulminirajući trenutak zbio se 22.04.1970. godine, kada je diljem zemlje 20 milijuna ljudi odalo počast Zemlji mirnim prosvjedima na sveučilištima i školama, zahtijevajući reforme koje će smanjiti onečišćenje i povećati ekološku svijest čovjeka. Danas se 22.04. slavi kao Dan planeta zemlje širom svijeta, a slijedom prvog obilježavanja, 1970. godine, američki predsjednik Richard Nixon osnovao je U.S. Environmental Protection Agency i donio niz izmjena u već postojeće zakone, dok se razne ekološke organizacije (*Friends of Earth* 1969., *Greenpeace* 1972., *Earth First!* 1980.) počinju osnivati i na lokalnom i na globalnom nivou. Te godine također označuju i početak radikalne okolišne filozofije i direktnih akcija.

Najpoznatija među tada osnovanim grupama i ona s najviše članova je organizacija *Greenpeace*, s brojnim uredima diljem svijeta, koja se u početku usredotočila na prekomjerni izlov kitova i tuljana, zagovarajući nenasilne taktike građanske neposlušnosti, poput prosvjeda. S vremenom su se sve više približili mainstream okolišnim organizacijama i mijenjanju okolišnih politika lobiranjem.

Iako je ubrzo zanimanje javnosti za ekološka pitanja splasnulo, nedugo nakon prvog Dana planeta Zemlje, 1971. godine, osnovana je grupa *Environmental Action* koja je izdala dvije bitne knjige za ovaj pokret: *Earth Tool Kit* i *Ecotage*. Knjige zagovaraju nenasilne, ali i nasilne akcije s ciljem pritiska na javnost i velike kompanije, kao i popis metoda za aktivističko djelovanje (Liddick, 2006).

Nekoliko godina nakon osnutka *Greenpeacea*, nezadovoljan smjerom kojim grupa dolazi do ciljeva, bivši član Paul Watson (izbačen iz grupe) osnovao je svoju, radikalniju pod imenom *Sea Shepherd Conservation Society* (1977.), smatrajući radikalne metode poput uništavanja privatne imovine primjerenim metodama za ispunjavanje ciljeva očuvanja prirodnog svijeta. No, Sea Shepherdsi nisu bili prva radikalna okolišna grupa. Prethodio im je niz manjih akcija, napada na imovinu od strane pojedinaca i manjih grupa, poput *Eco-Raiders* grupe koja je uništavala velike reklamne panoe, napadala kuće u izgradnji i kompanije i poslužila kao inspiracija Edwardu Abbeyju u njegovom poznatom romanu *The Monkey Wrench Gang* (1975.). Knjiga je postala obavezno štivo za sve aktiviste ili kako navodi Liddick (2006: 18) „Abbeyjeva knjiga je za radikalni okolišni pokret ono što je knjiga *Animal Liberation* Petera Singera za aktiviste za prava životinja.“ Mnoge taktike i operacijski model, kao i određene ideološke smjernice (anarhističke, antikapitalističke, apokaliptične) preuzete su upravo iz nje.

U 1980-im godinama vidljiv je pak svojevrstan korak unazad u okolišnom pokretu. Tome je doprinio određeni raskol u ekološkim organizacijama, smanjen entuzijazam koji je bio naglašen u tadašnjoj buntovnički nastrojenoj studentskoj populaciji i poglavito Reaganova administracija koja nije imala sluha za ekološke probleme, favorizirala je industriju i daljnji razvoj divljih područja. Takva politika trajala je sve do sredine 1990-ih, točnije do dolaska Billa Clintona na mjesto predsjednika SAD-a i promjene okolišnih zakona. Krajem stoljeća novi izazovi, poput islamskog terorizma, počinju okupirati globalnu scenu i ekološki problemi ponovno padaju u drugi plan.

Svi ovi razlozi uvjetovali su stvaranje radikalnijeg krila okolišnog pokreta počevši od osnivanja *Earth First!* grupe, 1980. godine, pa sve do danas. Najpoznatija radikalna okolišna grupa danas je *Earth Liberation Front* (ELF), koji se prvi puta pojavio 1977. godine u SAD-u pod imenom *Environmental Life Force* (ELF), kada su izveli prvu akciju u Kaliforniji da bi nedugo potom njihov osnivač John Hanna bio uhićen. Ovo

uhićenje pokolebalo je ostale aktiviste od radikalnih akcija i postignut je dogovor da su nasilne akcije kontra-produktivne za okolišni pokret jer javnost nikada neće odobriti ovakvo nasilje. Prvi ELF želio je utjecati i educirati javnost, ali nakon negativnog odgovora javnosti zbog direktnih akcija grupa se raspala 1978. godine. Novi ELF, nastao u devedesetima, nema za cilj educirati i promijeniti mišljenje javnosti, već isključivo nasilnim akcijama nanijeti štetu uništivačima prirode (Original ELF, 2015).

Što se tiče političke dimenzije radikalnih okolišnih grupa, njihovo idealno društvo činile bi male autonomne, samo-dostatne lokalne zajednice bez hijerarhijskih odnosa u kojima bi življenje bilo u skladu s prirodom. Nacionalne granice odnosno države također smatraju neprirodnima, umjetno stvorenima i lošima jer potiču homogenost koja nije prirodna. Ideološke temelje nalazimo u dubinskoj ekologiji, radikalnoj ekološkoj filozofiji koju je utemeljio norveški filozof Arne Naess, 1973. godine. Dubinska ekologija teži preispitati i mijenjati prevladavajuće vrijednosti i uzroke uništavanja prirode, kao i očuvati prirodu radi nje same. Za razliku od njih, reformističke grupe smatraju da je moguće zaštititi okoliš unutar sistema i u suradnji s velikim kompanijama, dakle ne dovode u pitanje ljudsku dominaciju nad prirodom. Cilj ove filozofije je dublje razumijevanje odnosa čovjeka i prirode i kompletna transformacija mišljenja tj. ljudske svijesti kako bi se prihvatila dva glavna načela - načelo biocentrizma (svaki organizam ima vrijednost po sebi) i samorealizacije (sposobnost identifikacije sa širim razinama ljudskog i neljudskog svijeta) (Markus, 2006; Cifrić, 2012).

Kao što vidimo određena stajališta filozofije vrlo su radikalna, stoga nije ni čudno što je često na meti kritika, posebice za ekofašizam odnosno davanje prednosti prirodi ispred čovjeka, zatim zbog stajališta o potrebi smanjenja svjetskog stanovništva (povećanje nužno vodi još većem iskorištavanju i iscrpljivanju prirode) i zagovaranja povratka u pred-industrijsko doba bez tehnologije.

Dio toga je točan, Dave Foremann zagovarao je, primjerice, povratak divljini s lovačko-sakupljačkim zajednicama bez eksploatacije, strojeva i zagađivanja okoliša (Liddick, 2006). Također, zagovaranje smanjenja populacije ne odgovara kapitalističkom društvu, budući da za posljedicu ima smanjenje proizvodnje i potrošnje jer „preko određene granice *isti* ljudi ne mogu povećavati proizvodno-potrošni pogon, dakle, smanjuje se „napredak“ i „blagostanje“ (Markus, 2004: 214), što je još jedan razlog za

eliminaciju zagovaratelja ovakvog stajališta, kao i jedan od razloga pridjeva „radikalan“ kod takvih grupa.

Najviše pobornika dubinska ekologija ima u Skandinaviji, Australiji i Sjevernoj Americi jer su to područja s najviše divljina, kao i države s najaktivnijim radikalnim okolišnim grupama.

Ako zamislimo kontinuum ovih grupa, na jednoj strani bile bi grupe poput *Sierra Cluba*, koje koriste legalna sredstva poput lobiranja odnosno reformističkog djelovanja, u sredini bi bile grupe poput *Greenpeacea*, koje protestiraju i sudjeluju u nenasilnom građanskom neposluhu i na kraju imamo najradikalnije grupe, poput ELF-a, koje koriste palež i vandalizam kako bi postigle svoje ciljeve jer su izgubile povjerenje u vladino djelovanje (Potter, 2009).

Proces progresivne radikalizacije unutar okolišnog pokreta izgledao bi ovako: *The Wilderness Society*→*Greenpeace*→*Sea Shephard Conservation Society*→*Earth First!*→*Earth Liberation Front*(Liddick, 2006: 78).

3.2. Animalistički pokret

Životinje su sve do otprilike 17. stoljeća smatrane bezvrijednim bićima, bez duše i razuma i za isključivo služenje čovjeku. Rene Descartes usporedio ih je sa strojevima i objavio eseje koji su opravdavali vivisekciju koja se otada počela naveliko prakticirati. Pomak naspram shvaćanja životinja kao sposobnih za patnju pojavio se tek u razdoblju prosvjetiteljstva. Od istaknutijih mislilaca tog doba, koji su se bavili ovom idejom, izdvojit ćemo J.J. Rousseaua koji je ubijanje životinja radi hrane smatrao ubojstvom. Rousseau je kritizirao i Baconov program i individualizam koji teži što većem materijalnom bogatstvu (Liddick, 2006).

Razvoj brige za životinje u 19. stoljeću kretao se usporedno s ostalim društvenim previranjima toga doba, poput pokreta za ljudska prava, sufražetkinjama i pokretom za napuštanje ropstva koji su također zahtijevali promjenu i proširenje moralnih shvaćanja. Ta empatija proširila se i na dobrobit životinja.

Povećanje iskorištavanja životinja u laboratorijske svrhe i vivisekciju u 19. st. dovelo je do razvoja prvih grupa koje su se bavile životinjskim pitanjima u svrhu skloništa i educiranja javnosti prvotno u Velikoj Britaniji, a slijedila ih je Sjeverna Amerika.

Vivisekcija, kao najveći problem, odobravana tada prevladavajućim kartezijanskim razmišljanjem o životinjama kao nerazmišljajućim strojevima, iznijedrila je mnoga anti-vivisekcija udruženja koja su dugo pokušavala zabraniti ovakav tretman životinja iako zbog prejakog medicinskog lobija i popratnih elemenata nisu uspjeli (Liddick, 2006).

Počevši od prve grupe *the Band of Mercy* koja je u 19. st. uništavala imovinu, pa sve do današnjeg ALF-a, nasilje prema ljudima, od strane grupa za životinjska prava, općenito je u Velikoj Britaniji češće nego, primjerice, u SAD-u.

Slijedi kratki pregled progresivne radikalizacije unutar animalističkog pokreta.

U Velikoj Britaniji, 1963. godine, osnovana je grupa *Hunt Saboteurs Association* koja je sabotirala lov na lisice, a iz nje 1972. godine nastaje grupa *the Band of Mercy* (u počast prijašnjoj grupi istog naziva). Osnovali su je nezadovoljni članovi HSA grupe Ronnie Lee i Cliff Goodman s ciljem direktnog napada na lovce. To je u početku uključivalo onesposobljavanje njihovih vozila i ostavljanje prijetećih poruka, da bi kasnije proširili svoj popis meta i na objekte za medicinska istraživanja, kao i repertoar akcija na podmetanje požara i slanje pisma-bombi. Ronnie Lee uhićen je 1974. godine pri pokušaju paleži medicinskog postrojenja. Nakon izlaska iz zatvora, u kojem je usvojio organizacijsku strukturu Irske Republikanske Armije (IRA), s malim decentraliziranim, autonomnim ćelijama, osnovao je 1976. godine grupu *Animal Liberation Front*.

ALF se ubrzo proširio i na Sjevernu Ameriku i od tada traje proces progresivne radikalizacije ovih grupa i u Europi i u SAD-u, s ekstremnijim metodama, ciljevima i ideologijom. Broj grupa od tada raste i pokret se širi na ostale svjetske države; 1980-ih godina nastaju još radikalnije grupe, poput *Animal Rights Militia* (ARM), a 1990-ih godina isto tako nasilnije grupe, poput *Justice Department* (osnovani u V. Britaniji 1993. godine) i *Stop Huntingdon Animal Cruelty* (SHAC – osnovani 1999. godine u V. Britaniji).

Grupa *Animal Rights Militia* spada u nasilnije skupine, koje se ne ustručavaju usmjeriti nasilje prema ljudima i koja je 1982. godine slala pisma-bombe britanskoj premijerki Margaret Thatcher. Njihove akcije uključivale su osim pisma-bombi, palež auta i domova zaposlenika određenih kompanija. U SAD-u su 1987. godine zapalili skladište uzrokujući štetu od 100 000\$, u Kanadi su lažno tvrdili da su otrovali čokoladice Mars, u Vancouveru su lažno tvrdili da su otrovali pureće meso, a najpoznatiji su po prijetnji

ubojstvom deseterici znanstvenika. Osim u SAD-u i Velikoj Britaniji, vrlo su aktivni u Švedskoj (Liddick, 2006).

Od ostalih incidenata prema ljudima, valja izdvojiti onu grupu *Justice Department*, 1999. godine, kada su poslali žilete u pismima osamdeset sedmero američkih znanstvenika, koji su istraživali životinje, kao upozorenje da prekinu sa svojim istraživanjima i puste životinje iz laboratorija. Također, Volkert van der Graaf, osnivač *Zeeland's Animal Liberation Front*, radikalne nizozemske grupe, 2002. godine ubio je nizozemskog političara koji je podržavao prestanak zabrane uzgoja životinja radi krzna.

ARM i *Justice Department* dvije su najpoznatije grupe, odvojene od ALF-a, koje se ne priklanjaju načelu nenasilja, no takvih grupa ima mnogo više.

Evo kako sažeto izgleda prikaz progresivne radikalizacije pokreta za prava životinja preuzet od D. Liddicka (2006: 78): *The Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals* → *Hunt Saboteurs Association* → *Band of Mercy* → *Animal Liberation Front* → *Stop Huntingdon Animal Cruelty*.

Od manje radikalnih odnosno tzv. umjerenih grupa valja izdvojiti *People for the Ethical Treatment of Animals* (PETA), organizaciju koju su 1980. godine osnovali Alex Pacheco i Ingrid Newkirk. Danas je to internacionalna organizacija s preko 700 000 članova i uredima diljem svijeta.

Njihove taktike orijentirane su prvenstveno na educiranje javnosti i korištenje medija kao sredstva skretanja pozornosti i uključuju demonstracije, lobiranje, obrazovne materijale, dokumentarce i predavanja diljem svijeta. Također, pružaju potporu (moralnu i financijsku) radikalnim aktivistima koji služe zatvorske kazne i služe kao medijska potpora ALF-u, a vjerojatno i financiraju njihove nelegalne kriminalne aktivnosti. Liddick čak predlaže mogućnost da tvrdnje o ALF-u i PETA-i kao odvojenim grupama nisu točne, već smišljene kako bi se PETA zaštitila kod provedbe zakona (Liddick, 2006).

Ako govorimo o ideološkim temeljima ovog pokreta koji opravdavaju riječ radikalan, naći ćemo ih u pisanjima Petera Singera i Toma Reagana. Veoma kritiziran Peter Singer usvojio je utilitaristička razmišljanja (maksimizacija pozitivnih ishoda, minimizacija negativnih) glede morala, proširivši ih na životinje sa smatranjem da njihove interese treba uvažiti jer su sposobne za patnju. Svoju najpoznatiju knjigu *Oslobođenje*

životinja objavljuje 1975. godine, obrazlažući da pri eksperimentiranju na životinjama njihove patnje premašuju benefite rezultata za čovjeka.

Drugi autor koji je dao jednak ideološki doprinos pokretu za prava životinja je Tom Regan, koji u svom djelu *The Case for Animal Rights* (1983.) obrazlaže kako životinje imaju inherentnu vrijednost i moralna prava, neovisno o racionalnosti, koja ne bi smjela biti uvjet pripisivanja moralnih prava bilo kojem živom biću, čime daje još bolji razlog za oslobođenje životinja od ljudske opresije (Liddick, 2006).

Iako se često tvrdi da radikalne grupe za prava životinja i radikalne ekološke grupe surađuju, njihova ideologija i razmišljanja su različita. Dok radikalni ekolozi njeguju više holistički pristup, smatrajući sve životinje jednako vrijednima, animalisti se često postavljaju kao zaštitnici onih vrsta koje su najbliže čovjeku. Time zapravo potiču čovjekovu kontrolu nad prirodom i često rade štetu puštajući iz zatočeništva životinje koje mogu poremetiti prirodnu ravnotežu staništa i dovesti do širenja raznih bolesti.

Ciljevi animalističkog pokreta dosad su samo djelomično postignuti; u Velikoj Britaniji se zakonom iz 1986. godine zabranjuje korištenje eksperimenata na životinjama ukoliko je životinjska patnja veća od potencijalnog benefita, također tradicionalan lov na lisice psima je zabranjen; u Australiji odbor za etičnost životinjskih eksperimenata mora odobriti takve eksperimente i nalaže se anestezija, dok Švedska ima stroge zakone koji nalažu pažljivu cost/benefit analizu. Ovo su samo neki primjeri, ostale države također su donijele zakone s ciljem zaštite životinja i smanjivanja životinjske patnje. Znakovito je da mnoge razvijene države imaju strože zakone o korištenju životinja u eksperimentalne svrhe od SAD-a (Liddick, 2006).

Upravo su laboratorijski eksperimenti na životinjama najveći problem za animaliste i iako su donekle uspjeli u smanjivanju ovakvog iskorištavanja životinja posljednjih godina, njihovo djelovanje neće prestati dokle god se ijedna životinja bude koristila u ove svrhe. Grane koje najviše koriste ovakve eksperimente su kozmetička i vojna industrija, medicina i kompanije za genetski inženjering i sve su one glavna meta aktivista za prava životinja.

3.3. Ekološka sigurnost

Kako bi kasnije mogli dati određene zaključke o mogućem paradoksu gonjenja radikalnih aktivista, nužno je obrazložiti i koncept ekološke sigurnosti koji se javlja devedesetih godina 20. stoljeća.

Od 1960-ih godina ekološka pitanja postaju politizirana, razvojem svijesti o okolišu i novim aktivističkim pokretima, uključujući i okolišni pokret i postaju dio međunarodne politike, s nizom sporazuma i organizacija, što na lokalnom što na globalnom nivou. Tome su pridonijele i UN-ove Konferencije o ljudskom okolišu i razvoju, prva održana ubrzo nakon prvog Dana planeta Zemlje, 1972. godine u Stockholmu kada je osnovan UN-ov program za okoliš i druga 1992. godine u Rio de Janeiru, najznačajnija po potpisivanju dokumenta Agenda 21 koji daje smjernice državama za očuvanje okoliša. Iako se od tada povećava broj konferencija i sastanaka na međunarodnom nivou, dogovori se teško postižu, a emisija stakleničkih plinova se ne smanjuje (Bilandžić, 2013).

Koncept ljudske sigurnosti prvi put je izložen 1994. u „Izvješću o ljudskom razvoju“ UN-a i uključuje sedam područja u koja su, između ostalih, uključeni ekološka i osobna sigurnost (od represije, bolesti, rata, matične države, siromaštva, kršenja ljudskih prava).

Tatalović i Lacović navode da je pristup socijalnog konstruktivizma, poslije ere Hladnog rata, snažno utjecao na dotadašnji pojam sigurnosti, naglašavajući sociološki pristup odnosno promatranje sigurnosti pojedinaca i država kao socijalnih konstrukta, ovisnih o društvenom kontekstu koji se neprestano mijenja. Tako dolazi do sve većeg zanimanja za ljudsku sigurnost i devedesetih godina prošlog stoljeća do nastanka kritičkih sigurnosnih studija koje su produbile i proširile shvaćanje sigurnosti na nevojna pitanja, uključujući i promatranje države kao izvora nesigurnosti za građane, dakle napravile odmak od državnocentričnog shvaćanja sigurnosti tj. promatranja države kao isključivog objekta prijetnji. Daljnji doprinos daje tzv. Kopenhaška škola, čiji su predstavnici Barry Buzan i Ole Waever dali izniman doprinos novom shvaćanju pojma sigurnost. Waever je uveo koncept sekuritizacije – sigurnost kao proizvod govornog čina, koji je detaljnije objašnjen u drugom poglavlju rada, a Buzan je predstavio pet sektorski okvir sigurnosti koji uključuje političku, ekonomsku, društvenu, vojnu i ekološku sigurnost, kod koje su referentni objekt sigurnosti upravo

okoliš i vrste koje u njemu žive (Tatalović i Lacović, 2012).

Ekološka sigurnost postaje dakle od 1990-ih godina sastavni dio strategije nacionalne sigurnosti. U SAD-u je ekološka sigurnost prvi put integrirana u nacionalnu sigurnost pod vladavinom Ronalda Reagana 1988. godine, zatim je 1991. godine predsjednik George Bush nastavio s uključivanjem ekoloških pitanja u strategiju nacionalne sigurnosti i takvo stanje traje do danas, no sva ta pitanja većinom se odnose na prijetnju američkim interesima ili mogućim sukobima zbog ekoloških faktora, dakle strategije su napravljene u korist čovjeka i njegovih potreba, a ne radi prirode same i slabo se dotiču samih posljedica degradacije okoliša na ljude i utjecaja čovjeka na okoliš. Okoliš za američku sigurnost predstavlja sporedno pitanje naspram tradicionalnih prijetnji sigurnosti, a nakon 11. rujna 2001. godine ekološka sigurnost ima još manje mjesta u američkoj strategiji nacionalne sigurnosti. Europska unija također je uključila ekološku sigurnost u svoje strategije sigurnosti i djelovanje, uključujući i utjecaj eko faktora na ljude i sigurnost okoliša (Bilandžić, 2013).

Unatoč uključivanju ekološke sigurnosti u strategiju nacionalne sigurnosti teško je oteti se dojamu da je ono samo mrtvo slovo na papiru i drugorazredan problem za razvijene države, jer između ostalog predstavlja radikalnu kritiku dosadašnjeg načina života, no ipak ne dovoljno duboku i uvjerljivu da se priroda započne gledati kao vrijedna sama po sebi. Paradoksalno, osobna sigurnost koja bi trebala jamčiti sigurnost ljudskih prava u SAD-u je povrijeđena, u kontekstu ovog rada za one koji se trude osigurati ekološku sigurnost sebi i budućim generacijama.

Ekstremne promjene u okolišu toliko su velike da ih više ne možemo ignorirati, one su vidljive na globalnom nivou i najviše će patiti siromašne zemlje Juga, koje su uzgred najmanje krive za njih jer je njihovo interveniranje u okoliš nemjerljivo s onim razvijenih zemalja. Iako se od kraja 20. stoljeća ovo stanje pokušava staviti pod kontrolu, nizom međunarodnih akata i povećanjem svijesti o ovom problemu to jednostavno nije dovoljno. Potrebno je ono na što ukazuju aktivisti, a to je cjelokupna promjena prevladavajućih vrijednosti koje čovjeka stavljaju ispred prirode, želeći poboljšati ovakvo stanje okoliša radi čovjeka, a ne radi same prirode. Također, dokle god je sigurnost elita, posebice ekonomska, bitnija od sigurnosti ostale svjetske populacije i budućih generacija vezano za prirodne resurse, ekološka sigurnost ostat će sekundarna tema na sigurnosnom planu.

Kao i kod ostalih pokreta otpora u radikalnom okolišnom pokretu do radikalizacije dolazi nakon iscrpljivanja svih legalnih sredstava borbe i konačnim prestankom vjerovanja u vladinu politiku. Zbog toga bi se dalo naslutiti kako će države s boljim zakonodavstvom vezanim za zaštitu okoliša, imati manje problema s ovom vrstom aktivizma, a SAD-e koje nisu ni potpisnice Kyoto sporazuma to zasigurno nisu. Potrebno je dublje razumijevanje okolišnih problema i u skladu s tim uvesti u zakonodavstvo primjerene mjere zaštite, ali i utjecati na javnu svijest populacije o ovom problemu.

4. ANALIZA RADIKALNIH OKOLIŠNIH I ANIMALISTIČKIH GRUPA

Društveni kontekst nastanka radikalnih okolišnih i animalističkih grupa, kao i njihova povijest i filozofija objašnjen je u prethodnom poglavlju tako da će ovo poglavlje ponuditi konkretnu analizu najznačajnijih aktivističkih grupa ovog pokreta. Takve grupe ne možemo zvati organizacijama, već kolektivima vezanim uz zajedničke ideje. Po Eaganu (1996) radikalne grupe za zaštitu okoliša i prava životinja dijele 3 elementa: beskompromisnu poziciju, status *grass roots* organizacije (bez zapovjednog lanca i članarina) i resurse usmjerene na direktnu akciju, a ne na lobiranje i nenasilne prosvjede.

Veže ih ideja o zaštiti okoliša ili životinja pod svaku cijenu i svoje djelovanje prvo započinju na lokalnom nivou. Slijed radikalizacije također je objašnjen u prethodnom poglavlju; nezadovoljstvo nedovoljnim učinkom prijašnjih grupa potaklo je radikalne članove da osnuju svoje ekstremnije grupe. Prema della Porti vladina represija i neuspjeh prijašnjih metoda mogu potaknuti radikalizaciju, pri čemu nove akcije služe kao mehanizam za jačanje identiteta grupe (della Porta, 1995 navedeno u Beck, 2007).

4.1. Sea Shepherd Conservation Society

Sea Shepherd Conservation Society (SSCS) međunarodna je neprofitna organizacija, osnovana 1977. godine u SAD-u, koja ima za cilj zaštititi i očuvati morski život. Osnivač organizacije je Paul Watson, bivši član i su-osnivač *Greenpeacea* kojeg je nezadovoljstvo umjerenim i neučinkovitim pristupom grupe dovelo do izbacivanja iz *Greenpeacea*, da bi nedugo potom osnovao svoju radikalniju, smatrajući direktnu akciju neophodnom za ostvarivanje ciljeva.

Iako bi zbog svojih taktika i stajališta pripadali u istu grupu (ekoterorista) kao i ELF i ALF, djeluju u međunarodnim vodama, gdje se zakoni SAD-a (i FBI-jeva definicija ekoterorizma) ne mogu primijenjivati i dosad nisu kazneno obrađivani kao ekoteroristi, osim u Japanu. Ipak spomenut ćemo ih u radu radi usporedbe s ostalim radikalnim grupama, s kojima dijele iste taktike sabotaže i koje su deklarirane kao ekoterorističke. Grupa tvrdi da ima legalan oslonac za svoje akcije u međunarodnom zakonu *United Nations World Charter for Nature* (stavak 21-24) prema kojemu su

individue ovlaštene provoditi međunarodni zakon očuvanja, u područjima izvan nacionalne jurisdikcije (Sea Shepherds, 2015).

Njihove akcije većinom su usmjerene na zaustavljanje kitolova i ubijanja tuljana, pri čemu koriste razna sredstva napada na protivničke brodove, poput bacanja dimnih bombi, onesposobljavanja propelera pomoću užeta, i kao krajnju sudaranje u protivnički brod. Među njihova načela spada i ono o neozlijeđivanju bilo koje vrste, kao i preuzimanje odgovornosti i posljedica za svoja djela. To je karakteristika koja ih također odvaja od ostalih ekoterorističkih grupa, koje svoje akcije izvode u tajnosti, anonimno i bez preuzimanja odgovornosti, a s medijima komuniciraju isključivo preko glasnogovornika čime si drastično smanjuju šanse za podršku javnosti i olakšavaju vladinim agencijama i svojim protivnicima kampanju za diskreditaciju njihove filozofije, akcija i ciljeva. Ova grupa ima odličnu suradnju s medijima i uspjeli su u skretanju medijske pažnje na svoje probleme, kao i u dobivanju podrške javnosti

Do sada su potopili ili oštetili na desetke brodova s milijunskim štetama, a među najpoznatije akcije spada uništenje japanskog broda *Sierra* 1980. godine, potapljanje 2 islandska broda i uništavanje postrojenja za preradu ribe u Reykjaviku 1986. godine sa ukupnom štetom od preko 4 milijuna dolara, potapljanje norveškog broda 1992. godine, i spriječavanje japanskog broda *Nisshin Maru* u kitolovu od 2006. do 2007. godine.

Nagtzaam i Lentini (2007) tvrde da su se zbog velike podrške pojedinaca grupi javljali i slučajevi uništavanja brodova u kojima nije sudjelovala direktno grupa već njeni simpatizeri. Najpoznatiji primjer toga je bomba bačena 1980. godine na japanski brod *Sierra*, čija je posada bila odgovorna za smrt 1676 kitova unutar tri godine. Budući da ih Sea Shepherdsi nisu mogli spriječiti jer im je zakonom zabranjeno, anonimci su bombardirali brod dok je bio usidren u portugalskoj luci, a ubrzo poslije toga i dva španjolska broda za kitolov.

Ako se nasilje nad imovinom smatra terorizmom, njihove politički motivirane nasilne akcije spadaju u to kategoriju jer tim akcijama žele utjerati strah kod kitolovaca kako bi zaustavili ubijanje, ali države često nerado posežu za sredstvima gonjenja njihovih aktivista i ne postoji konsenzus oko jedinstvene definicije terorizma, što im zasad ide u prilog. Ako gledamo Sprinzakov model delegitimacije oni su došli do druge faze, konflikt legitimiteta, u kojoj se javljaju nasilnije akcije zbog vjerovanja kako država i internacionalni zakoni ne pomažu u zaustavljanju ubijanja kitova odnosno da

su izgubile legitimitet, ali još uvijek bez želje za stradavanjem ikoga. Njihov slučaj smatra se slijepom točkom terorističkog zakonodavstva jer svojim akcijama ne prijete državi, niti imaju za cilj utjecati na cjelokupni sistem, iako su umiješani u kriminalne aktivnosti na moru u kojima su „autoriteti tijekom lova na kitove i nadvladavaju ovlasti kako legitimnih vlada tako i internacionalnog poretka“ (Nagtzaam & Lentini, 2007: 113).

Moja pretpostavka je da ih države ne gone jer dobrim dijelom odrađuju i njihov posao na moru, odnosno u svom lovu na ilegalan kitolov ponekad spriječavaju strane brodove od upadanja na tuđi teritorij, ali najviše simpatija i podrške javnosti priskrbili su si odličnom medijskom kampanjom koja uključuje podršku (moralnu i financijsku) mnogih slavni osoba i dokumentarce o njihovim akcijama.

4.2. Animal Liberation Front

Grupu *Animal Liberation Front* osnovao je, 1976. godine u Velikoj Britaniji, Ronnie Lee, s ciljem promoviranja još militantnijih akcija za oslobođenje životinja. Nedugo potom, grupa je osnovana i u SAD-u, s prvom zabilježenom akcijom 1977. godine na Hawaiiima (puštanje 2 dupina sa Sveučilišta Hawaii). Ovu godinu treba uzeti s rezervom, budući da neki tvrde da ALF u SAD-u nije postojao do 1979. godine kada su oslobodili dva psa i mačku iz medicinskog postrojenja u New Yorku. Poslije toga preuzeli su odgovornost za desetak direktnih akcija do 1990. godine, između ostalog i za palež veterinarskog laboratorija, na Sveučilištu Kalifornija 1987. godine sa štetom od 4,5 milijuna dolara. Bombardirali su laboratorij Sveučilišta Michigan, 1992. godine, te je tada veteran pokreta Rod Coronado osuđen na 3 i pol godine zatvora. Dobivaju veliku negativnu medijsku pažnju jer uzrokuju velike štete na važnoj imovini, pretežito u većim gradovima (Liddick, 2006).

Glavni cilj im je „učinkovito raspodijeliti resurse (vrijeme i novac) kako bi se okončao status neljudskih životinja kao imovine i ukinuti institucionalno iskorištavanje životinja koje pretpostavlja da su životinje imovina“ (Animal Liberation Front, 2015).

Smatraju direktnu akciju neophodnom i u njihova djela spada manji vandalizam poput sprejanja slogana i uništavanja plakata do većih kaznenih djela, poput uništavanja laboratorijske opreme i puštanja životinja. Najčešća meta su im medicinska postrojenja, posebice laboratoriji za testiranje na životinjama, razne korporacije i farme životinja. Njihovi napadi pažljivo su planirani i osmišljeni, s pomnim nadzorom potencijalne

žrtve, često na način da se infiltriraju u organizaciju koja im je meta, putem zaposlenja ili prijateljstva, kako bi se upoznali s načinima osiguranja i dokumentirali zlostavljanje životinja. Napade najčešće snimaju i dalje distribuiraju *above-ground* organizacijama poput PETA-e, koja financijski pomaže pokretu i svog press ureda (NAALFPO), koje ih potom objavljuju na svojim internetskim stranicama. Kao i kod ostalih radikalnih grupa rade u malim, anonimnim ćelijama kako bi smanjili mogućnost uhićenja ili infiltracije policijskih službenika u grupu, a na njihovoj internetskoj stranici objavljeni su savjeti kako ne ostaviti otiske, vlakna i elektroničke tragove prilikom kontaktiranja organizacije.

Svojom moralnom obavezom smatraju oslobođenje svih životinja od patnje jer one, kao i ljudi, imaju pravo na dostojanstven, slobodan život bez patnje.

„ALF na uništenje laboratorija i alata gleda kao na eliminaciju predmeta korištenih za porobljavanje vrste koja ima jednaka prava kao i ljudi. Zastrašivanje znanstvenika i djelatnika tvrtki povezanih uz istraživanje i testiranje životinja racionalizira se kao suočavanje s „tlačiteljima“ ili onima koji u očima aktivista ubijaju i zlostavljaju životinje“ (Bjelopera, 2012: 13).

Načela grupe objavljena su na njihovoj internetskoj stranici:

Osloboditi životinje iz mjesta gdje su zlostavljane (farme krznom, laboratoriji, industrijske farme itd.) i smjestiti ih u dobre domove gdje mogu živjeti svoje živote prirodno, bez bojazni od patnje.

Uzrokovati ekonomsku štetu onima koji profitiraju od patnje i iskorištavanja životinja.

Razotkriti strahote i zvjerstva počinjena protiv životinja iza zatvorenih vrata, nenasilnim direktnim akcijama i oslobođenjima.

Poduzeti sve potrebne mjere protiv ozlijeđivanja bilo koje životinje, čovjeka ili ne-ljudskog bića.

Analizirati posljedice svake predložene akcije i nikada ne generalizirati ako je dostupna specifična informacija. (Animal Liberation Front, 2015).

Najaktivniji su u Velikoj Britaniji gdje su unutar deset godina od osnutka počinili štetu veću od 6 milijuna funti, a članstvo im je poraslo na 1500 aktivista. Osnivač Ronnie Lee je zbog svojih djela ponovno uhićen 1986. godine i osuđen na deset godina zatvora. U Velikoj Britaniji je 1995. godine zabilježeno 80 incidenata mjesečno, dok je u SAD-u ta brojka iznosila 313 slučajeva između 1979. i 1993. godine. Od 1996. do

2002. godine počinili su, zajedno sa ELF-om, preko 600 kriminalnih djela sa štetom većom od 43 milijuna dolara (Liddick, 2006; Nilson & Burke, 2002; FBI, 2002).

Slijedi popis njihovih najvećih napada (Bourne i McNabb, 2003; Long, 2004; Liddick, 2006):- 1985. – puštanje 500 životinja sa sveučilišta u Kaliforniji

- 1987. – palež u laboratoriju za dijagnostiku životinja na Sveučilištu u Kaliforniji, 4 milijuna \$ štete

- 1989. – palež i puštanje životinja na Sveučilištu u Arizoni i Texasu, oko 1 milijun \$ štete

- 1991.-1993. – niz napada (palež, bombe, puštanje životinja) koje je predvodio Rod Coronado, tzv. operacija Bite Back protiv farmi krznom i medicinskih postrojenja - palež na Sveučilištu Michigan sa štetom od 1,2 milijuna \$, ukupna šteta u ovim akcijama iznosila je oko 2 milijuna \$

- 1996. – palež u kompaniji krznom, Minnesota, 2 milijuna \$ štete

- 2001. - palež u Centru za urbanu hortikulturu Sveučilišta Washington, šteta 5,6 milijuna \$

- palež u istraživačkom centru u New Mexico, 1 milijun dolara štete

- 2003. – puštanje 10 000 kuna s farme u Washingtonu

Ovi incidenti samo su mali dio njihovih akcija, koje je vrlo teško pobrojati budući da nemaju službeno članstvo i svatko može biti nosioc njihovih akcija, a često preuzimaju i zajedničku odgovornost za akcije s ELF-om.

Rod Coronado, bivši aktivist SSCS-a, spada u najradikalnije članove pokreta i zbog svojih akcija od 1991. do 1993. godine osuđen je, 1995. godine, na 4 i pol godine zatvora. Njegovo uhićenje nije spriječilo ostale aktiviste s nastavkom akcija, štoviše napadi su se povećali i operacija Bite Back II je uslijedila. Na povećanu frekvenciju nasilja djelomično je utjecala i povećana provedba zakona, dovodeći do možebitnog gnjeva zbog povećanog uhićenja aktivista.

Grupa ALF kroz godine je narasla i proširila se u mnoge svjetske države, poput Kanade, Francuske, Njemačke, Nizozemske, Švedske, Rusije, Španjolske, Norveške, Italije, Australije, Danske, Belgije, SAD-a i druge. Scotland Yard u međuvremenu je, kao i FBI, klasificirao ALF kao terorističku organizaciju (Liddick, 2006).

4.3. Earth First!

Dave Foreman, jedan od osnivača grupe *Earth First!*(EF!) bio je član ekološke organizacije *Wilderness Society* do 1979. godine. Međutim te godine dogodila se važna prekretnica za okolišni pokret u SAD-u nakon što je donesena odluka znana kao RARE II (Roadless Area Review Evaluation) kojom se država opredijelila da će sačuvati samo 15 milijuna rala divljine od ukupno 80 milijuna rala. Ostatak je otvorila za sječu, rudarstvo i razvoj turizma. Tadašnji predsjednik Ronald Reagan podržao je ovu odluku i Foreman, tadašnji lobist i konzervacionist revoltiran ovom odlukom, korupcijom i neuspjehom *mainstream* organizacija napušta *Wilderness Society*. Nedugo potom vođen knjigom Edwarda Abbeyja *The Monkey-Wrench Gang*, 04.04.1980. godine, zajedno s Mikeom Roselleom i još troje bivših umjerenih aktivista osniva grupu *Earth First!*. Abbeyjeva knjiga koja je inspirirala filozofiju pokreta govori o grupi aktivista koji se suprotstavljaju industrijalcima na američkom jugozapadu poduzimajući direktnu akciju (napadaju mašine, plakate, buldožere) i EF! grupa preuzela je ovaj militantan stav i korištenje direktne akcije za ispunjavanje cilja, a to je zaustavljanje destrukcije okoliša. „Bez kompromisa u obrani Majke Zemlje“ postao je njihov glavni moto, odražavajući afinitete prema radikalnijim i nasilnijim metodama u službi obrane prirode. EF! smatraju da divljina ima pravo na postojanje zbog sebe same, kao i sve ostale forme života; ljudi nisu nikakva povlaštenija vrsta u odnosu na ostale; antropocentrizam, masovna potrošnja i kapitalizam prijete životu na Zemlji. Ovi principi, karakteristični za dubinsku ekologiju i njena načela biocentrizma i egalitarnosti, postali su glavni dio ideologije grupe. Svoje akcije stoga smatraju neizmjerljivo važnima za život budućih generacija, a kao i kasnije radikalne grupe, imaju određenu koncepciju o mogućoj apokalipsi ovakvog društva i koncept idealnog društva koje bi nastupilo nakon nje, koji uključuje radikalnu transformaciju današnjeg življenja. Zagovaraju povećanje zaštićenih područja divljine, smanjenje cesta i automobila, protive se nuklearnom naoružanju i elektranama, kao i rudnicima, posebice uranijem (Eagan, 1996; Liddick, 2006).

Osnivač Dave Foreman 1985. godine objavljuje knjigu *Ecodefense: A field Guide to Monkeywrenching*, svojevrsan priručnik, skup članaka koji na detaljan i slikovit način opisuju kako napadati urede kompanija koje onečišćuju, sabotirati velike reklamne panoe, izbjegnuti uhićenje, osnovati svoju ćeliju, blokirati ceste i ostale načine sabotaže. Knjiga u SAD-u nije mogla biti zabranjena zbog Prvog amandmana koji zaštićuje pravo na slobodan govor, uključujući i kontroverzne izjave, ali FBI jest stavio pod povećalo

sve one koji su knjigu kupili ili bili zainteresirani za nju.

Prva akcija grupe, prosvjed zbog brane Glen Canyon, dogodila se u proljeće 1981. godine, a od 1984. godine počinju koristiti nasilniju i kontroverznu taktiku tzv. *tree spiking*, koja se odnosi na umetanje metalnih vijaka u drva predviđena za sječu na javnoj zemlji, kako bi onesposobili motornu pilu ili sjekiru i na taj način sačuvali drvo. Kompanije za sječu drveća borile su se tako da su počeli koristiti detektore metala kako bi locirali čavle, pa su ekoteroristi počeli stavljali keramičke ili kamene vijke umjesto metalnih. Osim drvnih kompanija meta su im elektrane, razne korporacije, agrikulturni razvoj, rudarske kompanije i telekomunikacije. Akcije sabotiranja opreme poput gore navedene, stavljanja šećera u rezervoare ili bušenja guma poznatije su i kao *monkeywrenching* taktike, inspirirane knjigom D. Abbeyja, zagovornika ovog pokreta i sudionika mnogih okupljanja i tribina *Earth First!*-a.

Iako su kompanije upozoravane o drvećima s vijcima, 1987. godine dogodila se gotovo smrtonosna nesreća kada je radnik George Alexander oštricom pile naišao na vijak i s teškim tjelesnim ozljedama jedva preživio. EF! su negirali povezanost s ovim incidentom, tvrdeći da oni nemaju namjeru ozlijediti ljude već strojeve i upravo zato upozoravaju kompanije o svojim akcijama. Iako je krivac pronađen i nije bio povezan s grupom, ova nesreća izazvala je mnoge rasprave i optužbe za terorizam, te je grupa od tada bila pod još većim povećalom FBI-a, koji ih je još 1986. godine stavio na listu tzv. *soft-core* terorističkih organizacija, koje ne ubijaju ljude, za razliku od *hard-core* grupa. Takva klasifikacija od 11.09.2001. godine više ne postoji. Unatoč tomu i činjenici da su između 1984. i 1987. godine bili odgovorni za više stotina akcija i demonstracija, 1986. godine presjekli električne žice za nuklearnu elektranu, a članstvo im je premašilo 10 000 članova, termin ekoterorizam nije se učestalo koristio za opisivanje akcija ovih grupa, a mediji su čak bili na njihovoj strani, ne potpirujući vatru i ne stvarajući strah kod javnosti (Liddick, 2006).

Djelomično su uspjeli u podizanju javne svijesti, ali njihovi ciljevi za očuvanjem divljine nisu baš uspjeli, posebice u tim godinama kada je predsjednik SAD-a bio Ronald Reagan, zagovornik izgradnje na javnim površinama, bez ambicija za očuvanjem okoliša. Također grupu su počele pogađati unutarnje tenzije, razilaženja oko ideologije i vizije grupe, s posljedicom rascijepanja grupe u 2 frakcije. Prvu su činili Dave Foreman i njegove pristaše, koji su se držali biocentričkog načela i stavljali

divljinu ispred ljudi, dok su drugu frakciju činili Mike Roselle (također osnivač grupe) i njegove pristaše koji su se počeli baviti pitanjima socijalne pravde, povezujući je s okolišnim potrebama i težnjama odgovornijem i ekološkim društvu. Konačan rascjep dogodio se 1990. godine nakon smrti Edwarda Abbeyja i uhićenja 5 aktivista, pripadnikaradikalne *Evan Mecham Eco-Terrorist International Conspiracy* (EMETIC) grupe, nastale 1987. godine iz EF!-a, čiji je aktivist bio i Dave Foreman. Grupa je izvela nekoliko velikih napada s ogromnom štetom, primjerice 1987. godine uzrokovali su štetu od 20 000 \$ na vijcima koji učvršćuju dalekovode u Arizoni, 1988. godine uništili su dalekovode za rudnike urana blizu Grand Canyon, sa štetom od 200 000 \$, a 1989. godine ponovno sabotiraju dalekovode u Arizoni, no FBI se infiltrirao u grupu, poticao ih na sabotažu i 1990. godine aktivisti, uključujući i Davea Foremana, su uhićeni (Liddick, 2006; Joosse 2007).

Foreman nije sudjelovao u sabotaži pa je optužen za zavjeru, većinom radi svoje knjige koja je za sud bila dokaz zavjere i poticanja na terorističke činove. U konačnici je napustio grupu jer ju je smatrao preradikalnom i od tada zagovara umjereniji pristup, a novo vodstvo preuzela je Judi Bari, aktivistica koja se zalagala za holistički, aktivniji pristup, eko-feministički utjecaj i uključivanje pitanja socijalne pravde u rad grupe.

U ljeto 1990. godine Bari je organizirala skup prosvjeda, nazvanih *Redwood Summer*, za zaštitu drveća od rušenja u Kaliforniji i s ciljem povezivanja radnika i aktivista. Povodom toga grupa je službeno objavila da odustaje od taktike *tree-spiking*, shvaćajući strah radnika i s težnjom za suradnjom s radnicima drvnih kompanija. To ljeto obilježila je eksplozija bombe, postavljene u auto Judi Bari, koja je teško ozlijedila nju i njenu suputnicu. FBI je za bombu optužio samu Bari i uhitio ju, smatrajući je ekstremisticom. Sud je 2002. godine dosudio da su FBI i policija imali propuste u istrazi, prekršili prava iz Prvog amandmana i lažno je prikazali kao nasilnu ekstremisticu u medijima. Eksplozija i dalje ostaje neriješena, no povod je možda bila upravo suradnja Bari s radnicima drvne industrije s ciljem razotkrivanja korporacija.

Earth First! danas djeluje u 19 država i njihova folkorna tradicija, sa šumskim zabavama i radionicima, znana i kao Round River Rendezvous, koja osnažuje identitet grupe nastavlja se i dalje, a proširila se i na ostale države. Također, i dalje prakticiraju akcije poput sjedenja na drveću kako bi spriječili njegovu sječu ili blokiranja cesta potrebnih za prolazak građevinskih vozila. Od *Earth First!*-a pa nadalje, prijašnje grupe

smatrane radikalnima, poput *Greenpeacea* i *Sierra Cluba* dobile su etiketu umjerenih ekoloških organizacija, iako se kroz godine i EF! više približio umjerenijim grupama (Liddick, 2006).

U Velikoj Britaniji EF! je nastao u ranim 1990-ima godinama, vrlo brzo grupu je činilo par tisuća aktivista, a glavne aktivnosti bile su im protestni kampovi protiv cesta, okupiranje ureda, demonstracije na krovu, blokade, okupacije gradilišta i bojkot kompanija poput McDonaldsa, Gapa i Shella. Osim okolišne motivacije, aktivni su i u anti-ratnim i anti-globalizacijskim protestima i zaštiti ljudskih prava, za razliku od SAD-a gdje je glavna motivacija isključivo okolišne prirode s naglaskom na biocentrizam. Prema Plows et al. „u SAD-u i Australiji ekotaza je primarno usmjerena na razvoje koji prijete uništavanjem divljih područja, kao što su izgradnja cesta, brana i sječa drveća. Nedostatak divljine u Velikoj Britaniji značio je uključivanje šireg ranga protivničkih meta koje uzrokuju uništavanje okoliša“ (2004: 205). Iako su povezani s aktivistima iz SAD-a i Australije, svaka lokalna sredina je specifična i mete zbog toga mogu biti različite, no u cjelini pokret u Velikoj Britaniji puno je manje ekocentričan i nema tzv. „primitivističku“ perspektivu, karakterističnu za zagovaratelje dubinske ekologije. Napadi također nisu toliko ekonomski destruktivni, kao oni u SAD-u, već se radi puno manjih napada na gradilišta, strojeve, blokade, uništavanje polja GMO hrane itd.

Između 1992. i 1998. godine grupa se koncentrirala na održavanje protestnih kampova, posebice protiv novih cesta. Od 1998. godine sve više počinju s direktnim akcijama ekotaze zbog novih meta poput GMO hrane, koje su zahtijevale takav repertoar akcije. To je također razdoblje u kojima dolazi do pojave trans-nacionalnih prosvjeda protiv globalnog kapitalizma i neo-liberalizma, a od početka 2002. godine sudjeluju u prosvjedima protiv rata u Iraku i za zaštitu Palestinaca od izraelske vojske. U Manchesteru su primjerice aktivisti razbijali stakla Land Rovera u auto salonu radi protesta protiv trgovine Land Rovera s izraelskim specijanim snagama (Plows et al., 2004).

Prema istraživanju Doherty, Plows & Wall iz 2001. godine, 1999. godina bila je godina s najviše akcija (297), od njih ukupno 1293 u 9 godina do 2000. godine. Jedna od njih bila je uništavanje polja s genetski modificiranim uljem repice blizu sela Watlington, od strane 600 ljudi, uključujući penzionere i malu djecu. Lokalno govoreći, najveća EF! grupa je ona u Manchesteru, čine ju oko 200-300 većinom mladih ljudi koji žive u

dijelu grada Hulme, gdje je i ured *Earth First!*-a. Grupa u Sj. Walesu nije toliko velika, ali zato imaju jako snažne veze jedni s drugima i najviše surađuju s ostalim NGO grupama, lijevim strankama i grupama za zaštitu životinja jer su brojčano premali da sami ishode promjene. Vidljivo je da lokalni kontekst igra veliku ulogu, u Sj. Walesu velški identitet i radikalna politička tradicija imaju utjecaj na grupu, dok je grupa u Manchesteru suprotno tomu samodostatna, sa svojim getom i isključivosti prema mainstream medijima. Većinu svih akcija izvodi mala grupa aktivista EF!grupe, a mete su najčešće kompanije i trgovačka društva (preko 50% napada). Druga najčešća meta je država s 44.4%, od čega 27.5% čine napadi na institucije, a 17.2% napadi na vladu i ministre. 53.6% meta su lokalne (najčešće lokalne podružnice nacionalnih i internacionalnih kompanija), nacionalne mete čine 29%, a internacionalne 17.4% (Doherty, Plows & Wall, 2001).

4.4. Earth Liberation Front

Današnja radikalna okolišna grupa *Earth Liberation Front* (ELF ili The Elves) osnovana je 1992. godine u Velikoj Britaniji, od strane bivših aktivista *Earth First!*-a nezadovoljnih željom grupe da napusti ilegalne taktike. Vrlo brzo proširili su se i na ostale države, a od 1996. godine djeluju i u SAD-u, gdje su napali McDonalds restorane sprejanjem proćelja i stavljanjem ljepljive tinte na brave, a do danas su počinili štetu veću od 100 milijuna dolara (Joosse, 2012). Iako su taktike i akronim kopirali od prvotne grupe, nastale 1977. godine, za razliku od njih nemaju namjeru odustati od taktika saboteže niti želju za inspiriranjem vladajućih na pozitivne promjene. Koriste ekonomsku sabotazu kako bi nanijeli direktnu štetu odgovornima za destrukciju okoliša i ujedno upozorili javnost na ove goruće probleme, smatrajući direktnu akciju jedinim načinom da se obrati veća pozornost problemima okoliša i njihovom rješavanju.

Glavni neprijatelji su im korporacije i vlada, žele radikalnu promjenu postojećeg sistema, uključujući i napuštanje globalne kapitalističke ekonomije koja će uništiti planet. Izgubili su vjeru u sistem, u mogućnost promjena na legalan način i vladu vide kao korumpiranu, pobornicu korporacija, zbog čega dopušta zakone i ponašanje nauštrb očuvanja prirodnog okoliša.

Kao i ALF, imaju nehijerarhijsku strukturu s malim ćelijama, informiraju svoje aktiviste o metodama napada i mjerama opreza za zaštitu svakog živog bića. Iako su

usredotočeni na ekosistem, a manje na životinje u mnogim akcijama surađuju s ALF-om i preuzimaju zajedničku odgovornost u medijima.

Ideološki su bliski anarhizmu, s ciljem uništenja korporativnog kapitalizma kojeg smatraju odgovornim za ekološku degradaciju, izrabljivanje radne snage i nametanje umjetnih potreba ljudima koje rezultiraju prekomjernom potrošnjom i istrebljivanjem resursa. Ne razmišljaju o post-apokaliptičnom svijetu već su usmjereni na trenutno zaustavljanje destrukcije okoliša kako bi spriječili moguću apokalipsu. Njihove grupe postoje diljem Sjeverne Amerike, Europe i Južne Amerike i bave se raznim problemima, ne isključivo okolišnim pitanjima, poput anti-ratnog djelovanja, zagađenja, deforestacije, socijalne pravde, izrabljivanja radnika i GMO hrane. Sebe vide kao patriote i borce za slobode, a teroriste vide u korporacijama i vladi SAD-a (Liddick, 2006).

Uputstva i smjernice za aktiviste objavljene su u njihovom vodiču dostupnom na internetskoj stranici:

Zadati ekonomsku štetu onima koji profitiraju od uništavanja i iskorištavanja prirodnog okoliša.

Razotkriti i educirati javnost o zvjerstvima počinjenima protiv zemlje i svih vrsta koje je nastanjuju.

Poduzeti sve moguće mjere protiv ozljeđivanja bilo koje životinje, čovjeka ili ne-čovjeka. (NAELFPO, 2001: 15).

Po statistici napada najaktivniji su bili u kasnim devedesetima i početkom 2000-ih godina.

Slijedi lista njihovih najvećih napada (Long, 2004; Anti- Defamation League, n. d.):

- 1997. – palež u Bureau of Land Management Horse Corral u Oregonu i puštanje oko 500 konja na slobodu
- 1998. - palež na skijalištu Vail Mountain Ski Resort u Coloradu, razlog napada su risovi koji su bili u opasnosti da izgube svoje prirodno stanište zbog ekspanzije odmarališta, šteta 12 milijuna \$
- 2001. – ELF preuzeo odgovornost za paleže Centru za urbanu hortikulturu Sveučilišta u Washingtonu, šteta veća od 4 milijuna \$
- 2003. - palež na kompleksu kuća u izgradnji i uništavanje golemog građevinskog

kрана u San Diegu – šteta 50 milijuna dolara
- palež 40 SUV i Hummer vozila u Kaliforniji, šteta oko 2 milijuna \$

- 2008. – preuzeli odgovornost za palež kuća u izgradnji u Seattleu, šteta 7 milijuna \$

Glasnogovornici skupine, 1997. godine, postaju Craig Rosebraugh i Leslie James Pickering, da bi 2000. godine otvorili ured za odnose s javnošću *The North American Earth Liberation Front Press Office* (NAELFPO), s ciljem educiranja javnosti i medija, prezentiranja literature i izvještajima o akcijama. Nedugo poslije upada FBI-evih agenata i protu-terorističke jedinice u njegov dom 2001. godine, Rosebraugh je zajedno s Pickeringom dao ostavku na mjesto glasnogovornika grupe. U veljači 2002. godine Craig Rosebraugh svjedočio je na saslušanju o ekoterizmu, pozivajući se na prava iz Petog amandmana i pročitao svoje očitovanje u kojem tvrdi:

„U svijetlu događaja 11.09., moja država mi je rekla da ne smijem surađivati s teroristima. Stoga odbijam surađivati s članovima Kongresa, koji su jedni od najekstremnijih terorista u povijesti“ (u Liddick, 2006: 67).

Ovo je jedan od primjera radikalne retorike koja je itekako prisutna među najekspoziranijim članovima ovog pokreta, ukazujući na činjenicu koliko je etiketiranje osobe kao terorista proizvoljno i ovisno o ideološkim razlikama. Poslije toga, 2003. godine, zajedno s L. Pickeringom osniva novu radikalniju organizaciju, *Arissa*, s ciljem povezivanja ostalih društvenih pokreta s okolišnim pokretom, koja zagovara strategije za ometanje ekonomije i vojske SAD-a (poput napada na financijske centre) i svrgavanje vlade SAD-a nasilnim putem. Smatraju se osloboditeljima naroda, s uzorima u tvorcima SAD-a i Američkoj revoluciji (Liddick, 2006). Pickeringpak u televizijskom intervjuu, 2004. godine, izjavljuje:

„Nasilje je nužan element u borbi protiv opresije...za zbacivanje opresivne vlade... ELF je samo dio velikog, rastućeg revolucionarnog pokreta koji se gradi i koji neće stati dok uspješno ne sruše ovu zemlju“ (navedeno na Anti-Defamation League, n. d.).

Iako se napadi ELF-a zadnjih godina smanjuju, većinom zbog uhićenja najaktivnijih članova, pokret je postao diverzificiran s raznolikim filozofijama i članovima koje je teško kontrolirati. Zbog tih razloga veoma je teško predvidjeti hoće li njihove akcije i dalje izbjegavati ozlijeđivanje ljudi ili će doći do radikalizacije kod najfrustriranih članova, čije akcije više neće biti usmjerene isključivo na nanošenje

ekonomske štete povredom imovine, već na izravan obračun s pojedincima koje smatraju najodgovornijima za ovakvo stanje okoliša.

4.5. Stop Huntigdon Animal Cruelty

Stop Huntigdon Animal Cruelty (SHAC) vjerojatno je najradikalnija grupa od dosad navedenih, osnovana 1999. godine u Velikoj Britaniji, nedugo nakon puštanja u javnost snimke koja prikazuje zlostavljanje životinja unutar *Huntigdon Life Sciences* (HLS) kompanije koja se bavi testiranjem na životinjama. Dokumentarac, emitiran na BBC televiziji, prikazivao je zanemarne životinje na kojima se izživljavaju zaposlenici kompanije. Akciju protesta prvo je poduzela PETA, da bi potom došlo do formiranja posebne grupe SHAC, čije djelovanje se 2004. godine proširilo na SAD.

Njihov *modus operandi* uključivao je ne samo napade na zaposlenike HLS kompanije, već i sekundarne mete tj. napade na tvrtke financijski povezane s HLS-om, kako bi prestale podupirati ovu kompaniju. Osim zaposlenika na meti su bili i njihova djeca, supružnici i prijatelji. Hakirali su im računala, uznemiravali prijetećim pozivima, objavili njihove brojeve telefona i adrese na svojim stranicama, uhodili ih i podmetali bombe u njihove aute i domove. Do sada su postavili bombe u 11 privatnih auta, slali pisma-bombe zbog kojih je ozlijeđeno nekoliko osoba i 2001. godine pretukli direktora HLS-a u Engleskoj. Kompanija je na koncu skoro bankrotirala nakon objave liste dioničara u novinama *Sunday Telegraph* 2000. godine. Kompanije koje su ih nastavile podržavati bile su daljnja meta napada, ne samo od strane SHAC-a, već i od ostalih manjih radikalnih grupa (*Animal Rights Militia*, *Animal Liberation Brigade*), a potporu je dala i ALF grupa. Ovo je zasad najpoznatiji slučaj direktnog napada na ljude koji prikazuje mogućnosti radikalizacije ovih grupa. Do 2005. godine SHAC je imao ćelije i uzrokovao napade u mnogim zemljama.

Američki Senat 2005. godine održao je saslušanje o SHAC-u i HLS kompaniji, na kojem je John Lewis, zamjenik pomoćnika direktora FBI-a, objavio da je više od sto kompanija prestalo poslovati s HLS-om zbog SHAC-ovih napada (Liddick, 2006).

Taktike ove grupe slične su onima ELF-a i ALF-a, a ubrzo su se proširili po ostatku Europe i SAD-a da bi sa djelovanjem prestali 2014. godine, dijelom i zbog velikog broja aktivista koji su završili u zatvoru.

4.6. Taktike i profil aktivista

Kao taktiku za nanošenje štete zagađivačima i onima koji iskorištavaju životinje aktivisti koriste direktnu akciju u formi ekotaže. Doherty, Plows i Wall (2001: 4) definiraju takvu direktnu akciju kao „protestnu akciju u kojoj se prosvjednici angažiraju u forme akcije dizajnirane ne samo ili nužno za promjenu vladine politike ili za promjenu klime javnog mišljenja kroz medije, već da direktno promjene okolišne uvjete koji ih okružuju. Gotovo uvijek je ilegalna i uključuje situacije u kojima prosvjednici mogu, ali i ne moraju biti spremni prihvatiti uhićenje.“

Budući da su izgubili povjerenje u institucije, kao i u umjerene ekološke grupe zbog neučinkovitosti, ekotažu odnosno nanošenje ekonomske štete smatraju nužnom u procesu zaustavljanja degradacije i istrebljivanja okoliša, kao i zloupotrebljavanja životinja u laboratorijske i industrijske svrhe. Svoje akcije ne smatraju nasiljem, a pogotovo ne terorizmom već moralnim i plemenitim činom. Ovako to objašnjava Elaine Close (2002), glasnogovornica ELF-a:

„Uništavanje imovine cilja na motive iza destrukcije okoliša: profit...i ne smatram uništavanje imovine nasiljem. Krajnji cilj ELF-a je spasiti život na ovom planetu, zaustaviti nasilje. Ako smo zabrinuti oko nasilja, onda moramo biti ozbiljni oko zaustavljanja destrukcije okoliša“ (u Amster, 2006: 290).

Akcije su usmjerene isključivo na neživa bića, strojeve i oprez je uvijek poduzet kako ne bi došlo do ozlijeđivanja bilo kojeg živog bića. Načelo neozlijeđivanja, između ostalog, spada u javno objavljena načela ELF i ALF grupe, kao i Sea Shepherdusa. Kako ne bi bilo nedoumica ovakve akcije s direktnom štetom na imovini ne spadaju u građansku neposlušnost, većinom nenasilnu strategiju inspiriranu Ghandijem, u koju bi spadala djela poput prosvjeda i sjedenja na drveću ili raznih blokada, kod kojih aktivisti preuzimaju odgovornost za svoje činode i spremni su za kaznene posljedice, za razliku od aktivista ELF-a i ALF-a čija djela su ciljano napravljena u tajnosti, najčešće po noći kako bi se izbjegla moguća uhićenja. Grupa kasnije preuzima odgovornost u medijima putem *above-ground* organizacija (PETA, NAELFPO) i često daje snimke napada kako bi ukazala javnosti na probleme i educirala ih o razlozima ekotaže.

U svom obrazloženju političkih taktika građanske neposlušnosti, ekotaže i terorizma Vanderheiden (2005, 2008) ekotažu smatra nepoželjnijom u odnosu na građanski neposluh zbog negativnog utjecaja na javnost, povećane tendencije nereda, manje sklonosti zakonu i opasnosti od zlorabe, kao i zbog mogućnosti

nenamjeranih posljedica. Građanski neposluh je legitiman kada su iscrpljena druga sredstva i utječe na osjećaj pravde kod šire zajednice i za cilj ima pritisak na zakonodavce odnosno društvenu promjenu koja je po njima pravedna. Izveden je u javnosti, bez prikrivanja i dostupan je široj javnosti za podršku i tu su eko-radikalisti na gubitku jer javnost ne može suosjećati s njima kao što može s prosvjednicima. Ekotaža cilja isključivo na ekološki destruktivna djela kroz povećanje profita, njezina meta nije javnost, iako može utjecati na nju i pozitivno, ali i negativno navlačenjem bijesa javnosti zbog njihovih akcija. S druge strane zbog njihovih djela se akcije umjerenijih grupa, poput *Greenpeacea*, čine razumnima. Teško je točno procijeniti kakvo javno mišljenje generira ekotaža, ali zasigurno barem dijelom utječe na javnost razotkrivajući negativne prakse pojedinih tvrki, čime tvrtkama zadaje veću štetu od one ekonomske koja je za takve korporacije gotovo uvijek nadoknativa i uništavanje prirode će se time dogoditi dvaput.

Dakle sažeto, od tih triju taktika građanska neposlušnost je gotovo uvijek opravdana, ekotaža ponekad može biti opravdana, dok je terorizam apsolutno neopravdana taktika. O primjerima opravdanosti ekotaže bit će više riječi u šestom poglavlju.

S negativnim posljedicama ekotaže u odnosu na građansku neposlušnost slažu se i Plows et al. (2004) i Joosse (2012) smatrajući tajnovitost i nepreuzimanje odgovornosti štetnim za pokret, omogućavajući protivnicima pokreta diskreditiranje aktivista kroz etiketu ekoterorista i sprječavajući suosjećanje javnosti i solidarnost za njihova djela.

Prema Liddickovoj (2006: 72) shemi postoje 4 tipa akcija:

Tip 1 – manji zločini bez ili s malom štetom na imovini (manje od 10 000 dolara), akcije nisu opasne za ljude – primjerice blokade cesta, ilegalni prosvjedi, stavljanje ljepila na brave, sjedenje na drveću, razbijanje prozora itd.

Tip 2 – napadi na imovinu sa štetom iznad 10 000 dolara, nisu usmjereni prema ljudima, ali mogu se dogoditi ozljede – primjerice uništavanje opreme, vozila, stavljanje vijaka u drveća, upotreba manjih bombi, podmetanje požara itd.

Tip 3 – prijeteeće ponašanje prema ljudima, manji fizički napadi bez većih ozljeda – primjerice prijetnje e-mailom, lažne bombe, objavljivanje osobnih podataka, prijeteci pozivi, gađanje hranom ili bojom, prosvjedi ispred privatnih domova itd.

Tip 4 – fizički napadi protiv ljudi ciljano i s većim ozljedama – ubojstva, premlaćivanja i akcije s takvim ciljem.

Svi zločini unutar tipa 4 spadaju u terorizam, dok unutar tipa 3 samo neki zločini se mogu nazvati terorizmom (npr. podvale bombe). Prvi i drugi tip ne spadaju u terorizam, iako po FBI-evoj definiciji terorizma tip 2 spada.

Govoreći o strukturi ovih grupa, aktivisti su organizirani u malim, autonomnim ćelijama koje nemaju doticaja (ni komunikaciju) jedna s drugom kako bi se spriječila uhićenja i moguće infiltracije u grupu. Službenog članstva u grupi nema, kao ni centralnog vodstva i hijerarhijske strukture, a članovi se potiču na osnivanje svojih ćelija kako ne bi kompromitirali već postojeće. Bilo tko tko slijedi njihova načela i slaže se s ciljevima grupe može izvesti akcije u njihovo ime, što s jedne strane predstavlja problem kod javljanja radikalnijih pojedinaca željnih nasilnijeg pristupa (tzv. vukovi samotnjaci). Ovakva netradicionalna struktura vodstva naziva se „otpor bez vođe“ i omogućava mnogo geografski raspršenih akcija s velikom štetom zbog mnoštva pojedinaca koje veže zajednička ideologija borbe za očuvanje okoliša ili oslobođenja životinja i vrlo je uspješna u izbjegavanju uhićenja, a ako i aktivisti jedne ćelije budu uhvaćeni ostatak pokreta nije u opasnosti.

Above-ground organizacije zaslužne su za daljnje širenje ideologije i sudjelovanje u legalnim akcijama, poput prosvjeda, kao i za financijsku potporu; primjerice uredi za medije ELF-a i ALF-a javno tvrde da nemaju nikakve veze s ilegalnim aktivnostima niti da poznaju pojedince umiješane u njih (Bjelopera, 2012).

Također, ovakav tip terorizma ne zahtijeva skupu i sofisticiranu opremu, a demokratska društva prepuna su „mekih“ meta za napad. Takav amaterski terorizam pojačan je širenjem informacijske tehnologije jer omogućava planiranje napada neovisno o stvarnoj lokaciji. Ne govoreći samo o terorističkim skupinama već i o raznim prosvjednim grupama, internet je omogućio brzu mobilizaciju, ako to situacija zahtijeva, inače raspršenih grupa, strategiju poznatu kao „rojenje“. U zadnje vrijeme primjeri ovoga su razni Occupy pokreti i Anonymous hakerska skupina (Michael, 2012: 265-266).

Unatoč ovakvoj strukturi pokreta, postoje pojedinci koji su svojevrсни autoriteti i inspiracija pokreta, bitni za identitet grupe, odnose s medijima i percepciju legitimnosti. To su primjerice Paul Watson (Sea Shepherds), Ingrid Newkirk (PETA), Craig Rosebraugh itd. (Liddick, 2006). Gledajući piramidu pokreta P. A. Smith (2014: 163) dijeli grupu na tri kategorije:

Profesionalan kadar – mozgovi ili intelektualni segmenti grupa, posvećeni pojedinci

koji inspiriraju i koje imaju sve informacije, aktivni u kriminalnim aktivnostima.

Trenirani amateri – individue potaknute da provode ekotazu.

Lokalni šetači – oni koji prate rad grupe, primjerice putem interneta i odluče se pridružiti pokretu putem sudjelovanja u demonstracijama.

Vrh piramide, odnosno najradikalniji pojedinci su u manjini naspram onih koji pružaju podršku ovom pokretu, ali ostaju na razini umjerenog aktivističkog djelovanja kroz akcije građanskog neposluha ili moralne podrške grupi.

Što se profila aktivista tiče, istraživanje Wesleya Jamisona i Williama Luncha iz 1990. godine obuhvatilo je 426 aktivista za prava životinja u Washingtonu. 93% činili su bijelci, udio žena bio je 68%, 66% imalo je fakultetsku diplomu, 66% živjelo je u urbanim područjima, a prosječna dob bila je 29 godina. Iako žene čine veći postotak unutar pokreta za prava životinja, najradikalnije akcije većinom izvode mlađi muškarci. Većinu ELF aktivista čine pak mlađi obrazovani muškarci, pripadnici srednje klase, s nagninjanjem lijevoj i anarhističkoj ideologiji i drugim društvenim pokretima (poput anti-globalizacijskog). Ostala istraživanja došla su, također, do sličnih rezultata (Guither, 1998 u Liddick, 2006).

Može se, prema tome, zaključiti da se većinom radi o visoko obrazovanim osobama koje čvrsto vjeruju u svoje stavove, smatraju ih moralno ispravnim i nužnim kako bi se ispravila nepravda. Izgubili su povjerenje u instituciji općenito u cijeli sustav, te svoje akcije vide kao jedino moguće rješenje. Nije sporno da je njihovo ponašanje pod jakim utjecajem emocija, gnjeva i ljutnje zbog trenutnog stanja i to su sve emocije viđene i kod konvencionalnih terorističkih grupa, ali teško da bi doveli u pitanje moralnost njihovih stavova. Želja za ekološkim društvom, za promjenom svijesti u tom pravcu, očuvanjem biološke raznolikosti i ugroženih vrsta i razmišljanjem o dugoročnim učincima naših postupaka nije pogrešna. U slučaju da do promjena ne dođe kroz legalne načine, ponekad je opravdano koristiti otpor i silu. Čak i oni koji tvrde da se ovdje radi o teroristima, morali bi se složiti da značajno odstupaju od pojma terorista, štoviše imaju vjerojatno i vrlo veliku potporu ostale populacije za svoju agendu. Također karakteristika klasičnih terorističkih skupina je zatamljavanje vlastitog identiteta nauštrb grupnog i poprilična homogenost grupe, dok kod ovog pokreta imamo naglašeno poštivanje različitosti odnosno pojedince različitih ideoloških uvjerenja.

Za objašnjenje individualne motivacije radikalnih aktivista Nilson i Burke (2002: 5) vraćaju se na klasične sociološke teroije, Durkheimovu (1951.) teoriju sloma mehaničke

i nastanka organske solidarnosti i anomičnog društva i Mertonovu (1968.) teoriju devijantnog ponašanja. Gledajući Durkheimovu teoriju aktivist smatra da je industrijsko društvo izgubilo moral i prirodu iz vida, te je potreban povratak na staro. Sljedeći Mertonovu teoriju, društvo pojedincima određuje ciljeve i vrijednosti, kao i prihvatljive načine postizanja tih ciljeva (primjerice lobiranje kod vlada). Smatrajući da ne mogu na legalan način doći do svojih ciljeva, aktivisti će nezadovoljni tom situacijom upotrijebiti nelegalna i inovativna sredstva dolaska do legitimnih ciljeva (koncept inovacije).

Shantz (2006: 40) smatra da ove grupe artikuliraju vanjsku zajedničku prijetnju kako bi ušle u grupnu borbu za prepoznavanje njihovih interesa. To čine gradeći ideološke temelje kroz primjerice časopise (*Earth First! Journal*, *Green Anarchy*) gdje nalazimo kontroverzne tekstove kao formu retoričkog ekstremizma, poziv na uništavanje strojeva koji uništavaju planet i povratak divljini. Korporacije opisuju ne kao „zaštitnice bogatstva zajednice, kakvima se prikazuju, već kao neodgovorne, proždrljive silovatelje zemlje“; one su za njih ekoteroristi. Na taj način odbijaju hegemonijske definicije i postojeće odnose moći, a time i cijeli sustav unutar kojeg djeluju i okupiraju svoj vlastiti teren. Dolazi do stvaranja konstrukata „mi“ naspram „oni“, odnosno integriteta i solidarnosti protiv vanjske grupe (grupni identitet), a u slučaju radikalnog okolišnog pokreta to su korporacije i ostali subjekti koji uništavaju planet. Vanjska grupa (neprijatelj) istodobno i potvrđuje i negira identitet grupe (Lacau, 1990 u Shantz, 2006).

Osim kroz časopise identitet grupe potvrđuje se i na raznim sastancima i okupljanjima, grupa *the Family* (činili djela u ime ALF-a i ELF-a sa štetom preko 40 milijuna dolara, uhićeni 2005. godine) organizirala je, primjerice, sastanke „Književnog kluba“ u 5 država gdje se promoviralo učenje o ideologiji pokreta, raspravljalo o taktikama za izbjegavanje uhićenja (uništavanjem dokaza, korištenjem šifra, kodnih imena i nadimaka, lažnim dokumentima) i poticalo članove na daljnje operacije. Dakle ti sastanci služili su kao mehanizam prenošenja učenja i znanja o pokretu, alatima za akcije i specifičnim taktikama (Deshpande i Ernst, 2012).

Ekstremna retorika vidljiva je i u izjavi Edwarda Abbeya: „Mislim da smo moralno opravdani posegnuti za svim sredstvima nužnim za obranu naše zemlje od uništavanja, od invazije“ (Manes, 1990 u Liddick, 2006: 3).

Jerry Vlasak, kardiokirurg i član radikalne grupe *Animal Defense League*, 2003.godine izjavio je:

„Nasilje je dio borbe protiv opresije. Ako se nešto loše dogodi tim ljudima, to će obeshrabriti ostale. Nasilje je neizbježno u borbi i bit će učinkovito. Ne trebamo ubiti previše. Mislim da bi sa 5, 10, 15 ljudskih života spasili jedan milijun, dva milijuna, 10 milijuna ne-ljudskih života“ (navedeno na Anti-Defamation League, n. d.).

Iako u svojoj retorici većina ne zagovara nasilje eksplicitno, njihova filozofija podcjenjuje ljudski život čime ideološki okvir koji bi poticao nenasilje prema ljudima ostaje zamagljen, zbog čega će kod najradikalnijih aktivista nasilje biti opravdano (Liddick, 2006).

Naravno, ovakva ekstremna i revolucionarna retorika nije znak da će aktivisti postati radikalniji i usmjeriti nasilje na ljude jer njihov profil ne možemo usporediti s tradicionalnim profilom terorista. Oni se ne izoliraju od vanjskog svijeta, štoviše često će surađivati i voditi pregovore sa suprotstavljenom stranom; struktura grupe je takva da ne postoji karizamtski vođa kojeg se slijepo slijedi, a njihova načela o neozlijeđivanju se poštuju jer život je za njih svetinja. Kao jedan od najvažnijih faktora u reduciranju mogućnosti radikalizacije ka nasilju Bron Taylor (1998) smatra njihov društveni karakter; naime ovi aktivisti su najčešće otvorene, zabavi sklone osobe, sudjeluju u mnoštvu zajedničkih okupljanja koja obiluju plesom, alkoholom i glazbom. Ovdje se ne radi o mračnim, zaslijepljenim i izoliranim pojedincima već naprotiv potpuno suprotno.

5. KONSTRUKCIJA PRIJETNJE – OD VANDALA DO TERORISTA

Poglavlje će ponuditi prikaz evolucije pojma „ekoterorizam“ i „ekoterorist“ kroz prizmu zakona, sagledavanje uloge medija u tom kontekstu i općenito situacije nakon 11. rujna 2001. godine. Radikalni okolišni aktivisti i animalisti su od nekadašnjih ekorativnika, radikala, osvetnika i ponekad okarakteriziranih kao luđaka danas postali teroristi, stavljeni uz bok terorista Al Qaeda. Unatoč slaganju brojnih autora (Taylor, 1998; Vanderheiden, 2005, 2008; Amster, 2006; Liddick, 2006) o neprimjerenosti korištenja pojma ekoterorizam za ovakve činove, čini se kako je pojam ušao u američko društvo što zbog pritiska industrije i anti-okolišnih grupa, što zbog same vlade i njezinih agencija. Ovi autori slažu se da je ekotaza primjeren izraz za takva djela jer obuhvaća njihovu kriminalnu prirodu, a izbjegava nepotrebno i neopravdano dovođenje u kontekst s terorizmom, koje proširuje njegovu definiciju i spušta prag djela, predstavljajući opasnost od mogućih zloupotreba protiv svih u opoziciji s vladom i uvredu za sve stradale 11. rujna 2001. godine.

Realno gledajući, prosječna osoba neće čitati kritičke akademske članke da bi se informirala, već će svoja saznanja o društvenim problemima i mogućim prijetnjama temeljiti na interpretaciji viđenoj u medijima i od strane državnih službenika. Naime, ukoliko vlada odlučiti proglasiti nekoga ili nešto državnom prijetnjom većina građana bit će uvjerena da to tako zaista i jest. Stoga je još bitnije naglasiti koliko je opasno konstruirati i primijeniti etiketu ekoterorist za osobu koja nema nikakvu namjeru učiniti nažao ikome i vodi se moralnim načelima za razliku od terorista čiji čin se ne vodi brigu o nikakvim moralnim načelima.

Teroristički napad 2001. godinedonio je mnoge negativne posljedice za američko društvo, uključujući diskurs straha, posebne osjećaje i promjenu percepcije javnosti. To se posebno odnosi na pitanja ugrožavanja života, pogotovo terorističkim činovima, koja prožimaju cjelokupno društvo stvarajući anksioznost i prikazivanjem prijetnji većima nego što one stvarno jesu. Povezivanje straha dominantno s terminom terorizma u medijima ima mnoge negativne posljedice budući da sam jezik, kao primarno sredstvo u medijima kojim se opisuju neka djela i akteri koji nisu nužno teroristički, može dovesti do njihovog etiketiranja kao terorista.

Jezik je, kako je rečeno, glavni element vijesti i služi kao sredstvo uokvirenja informacija, koje zatim oblikuju percepciju i sudove javnosti o mnoštvu informacija. „Uokvirenje ili oblikovanje je kako individua konstruira i predstavlja interpretaciju nekog djela uspoređujući nove informacije i postojeće interpretacije“ (Gray, 2003 u Wagner, 2008: 27). Vijesti i reportaže rijetko kada su objektivne jer zapravo predstavljaju viđenja novinara i reportera i percepcija javnosti o određenom pitanju samim tim ovisit će o novinarovoj interpretaciji. Pojedinci zatim obrađuju informaciju i stvaraju svoje interpretacije i ponašanje naspram problema. U svojem istraživanju o ulozi novina u poticanju straha od ekoterorizma, Travis Wagner (2008) želio je odgovoriti na pitanja da li novine koriste diskurs straha i da li o ekotaži izvještavaju kao terorističkim činovima. Poslije 11.09.2001. godine strah je postao dominantan okvir u vijestima, povezuje se sa što više kategorija što stvara neprestano očekivanje opasnosti i straha. Koristeći retoriku straha u pojedinim pitanjima, javnost će i druga slična pitanja početi promatrati kroz prizmu straha. Jeziktako omogućuje da se u kulturi straha od terorizma čak i djela koja nisu teroristička počnu percipirati kao da jesu zbog načina na koji je događaj opisan u novinama odnosno kroz autorovo korištenje diskursa straha. Korištenje terorističkog okvira za opisivanje djela ili osoba, u takvom će ozračju zasigurno dovesti do negativnih posljedica za takve osobe (Wagner, 2008).

„Strah postaje toliko integriran s pojedinim temama, da je naposljetku to udruženje uzeto zdravo za gotovo; postaje intuitivno razumljena komponenta predmeta“ (Altheide, 2003 u Wagner, 2008: 27).

Wagner je analizirao 155 novinskih članaka o ekoterorizmu u 6 novina, kroz period od 01.01.1984. do 31.12.2006. godine; 52% članaka pojavilo se od 2001. godine pa nadalje i tek se u tom razdoblju pojavljuju vijesti o ekoterorizmu kao „ozbiljnoj domaćoj terorističkoj prijetnji“ i povezivanju s Al Qaedaom. Detaljni podaci vidljivi su u Tablici 1.

Nadalje, termin „teror“ ili „terorist“ upotrebljen je u 55 (35%) naslova o djelima ekotaže, od čega se njih 85% pojavilo nakon 2001. Prije 11. rujna 2001. godine korištena je ne-teroristička retorika u naslovima i sadržajima ovih vijesti, dok je poslije toga naglašeno teroristička.

Tablica 1. Frekvencija varijabli (n=155). (Wagner, 2008: 31).

	Ukupna frekvencija (1984-2006)	Pojavljivanje od 2001 (%)
Varijable straha		
Teror	127	61
Napad	58	79
Nasilno	45	60
Prijetnja	28	60
Opasnost	18	61
Zastrašiti	13	69
Varijable povezane s terorizmom		
Čelija	24	83
Zavjera	16	50
Unabomber	7	14
9/11 ili Rujan 11	7	100
Bombardiranje Oklahoma Cityja	6	50
Timothy McVeigh	4	50
Al Qaeda	2	100
Osama Bin Laden	2	100
Varijable statusa		
"Monkey wrench"	37	19
Ratnik	13	23
Ozbiljna domaća teroristička prijetnja	9	100

Naslov „Napadi na SUV mogli bi biti eko-terorizam“ (LA Times, 2002) očiti je primjer upotrebe jezika baziranog na straha, gdje novinar klasificira napad na neživi objekt kao ekoterorizam (Wagner, 2008: 32). Od 1996. do 2006. godine, 25 priča bilo je povezano s etabliranim teroristima ili terorističkim djelima, povezujući grupnu strukturu eko-radikalista s ćelijama, čime su aktivisti demonizirani i prikazani u istom rangu kao i islamski fundamentalisti. Prema njegovim rezultatima, mediji su odigrali veliku ulogu u proširenju straha od eko-terorizma, oblikujući okvir ekotaže kao teroristički i također podupire tezu o diskursu straha koji je postao prožimajući u cijelom društvu. Rezultati pokazuju da je došlo do povećanja priča o ekotaži, usprkos smanjenju samih djela iz čega se može izvesti zaključak o širenju moralne panike unutar kulture straha tj. širenju straha od tzv. prijetnje društvu, koja to ne mora biti. Jednim od uzroka smatra isključivo oslanjanje na federalne agencije kao primarni izvor informacija, naime 86% priča koristilo je FBI kao izvor poslije 2001. godine. No, promjenu je donio i vladin stav prema radikalnim okolištarcima i njihovim djelima, proširenje definicije terorizma i stroži zakoni. Prosječni čitatelj neće imati razloga sumnjati ili dovoditi u pitanje vladine odluke i zakone, posebice jer su članci usredotočeni isključivo na same činove, bez objašnjavanja motiva i pozadine iza tog čina, te će stoga za njega ovi aktivisti postati teroristi (Wagner, 2008: 33-35).

Senzacionalizam, kojem teže novine, s ciljem šokiranja poguban je za kritičko sagledavanje problema, a zajedno s korištenjem službenih vladinih izvješća predstavlja

plodno tlo za pojednostavljene interpretacije događaja i pridavanje etiketa osobama, koje je kasnije vrlo teško ispraviti.

Budući da masovni mediji imaju jednu od najvećih uloga u predstavljanju društvenih problema javnosti, njihovu ulogu u raspirivanju straha od eko-terorizma proučavali su i drugi autori. R. K. Smith (2008: 563) navodi primjer novina „The Oregonian“ koje su izdale seriju od četiri članka o ekoterorizmu, nazivajući zločine s imovinskom štetom „djelima domaćeg terorizma“, a usprkos navodu da nitko nije ubijen, naslov članka glasio je „Eco-terrorism Sweeps the West“ („Ekoterorizam osvaja zapad“). U „The New York Times-u“, 2002. godine, izašao je članak naziva „From Tree-Hugger to Terrorist“ („Od grlitelja drveća do terorista“), u kojem je navedeno da ELF štiti sva bića, ali i dalje ih nazivajući „najaktivnijom i najdestruktivnijom domaćom terorističkom organizacijom“, sličnom IRA-i i baskijskim separatistima. Nadalje članak je spomenuo i ubojstva doktora koji su izvodili pobačaje, nazvavši ubojice pristašama, a ne teroristima. Vladu i korporacijske interese Smith ne smatra manje bitnima jer se ne može poreći njihov utjecaj kako na medije, tako i na donošenje zakona.

Joosse (2012) se bavi trendom trivijalizacije novinskih članaka i manjkom dubljeg proćavanja motiva ovih grupa, čime se javnosti predstavlja samo jedna strana medalje, bez moguće empatije i razumijevanja njihovih akcija. Kao jedan od primjera navodi i gore spomenuti članak („From tree-hugger to terrorist“) gdje imamo dvije potpuno suprotstavljene etikete (iracionalno, pagansko naspram okrutno, nemoralno) koje obje nose snažnu retoričku poruku. Ovdje dakle imamo trend trivijalizacije (npr. fokusiranje na izgled aktivista, koncentriranje na nasilne akcije, a ne na socijalnu kritiku) i paradoksalno trend tretiranja aktivista kao terorista, što vodi „spektakluu kojem prijestupnik ispada crtički smiješan, dječji, moralno izopaćen i kriminalni. Semiotička neumjerenost i pretjeranost umiješana je u zamišljanje terorističke organizacije kao načinjene od neuračunljivih mladih siledžija ili hipija, i ta pretjeranost daje neodoljive nove priče“ (Joosse, 2012: 82). Moguće razloge vidi i u pozivanju isključivo na službene izvore, ali i samoj strukturi ELF grupe. Naime, njihovi aktivisti žele ostati anonimni što ne ostavlja puno prostora novinarima u sagledavanju njihove strane priče, osim razgovora s glasnogovornicima i ostalim umjerenijim aktivistima koji se pak s druge strane distanciraju od ilegalnih akcija i osuđuju ih.

Ulogu medija kao glavnu u procesu etiketiranja grupe kao devijantne i zle vide i Donson et al. (2004), omogućujući time da društvo postane tolerantno na represivne

činove prema tzv. „narodnim vragovima“, primjerice na progon i strože zakone s ciljem eliminiranja ponašanja koje je u suprotnosti s prevladavajućim vrijednostima društva, čak i ako se time krše osnovna prava i slobode pojedinaca. „Jednom kada je grupa uspješno identificirana kao narodni vrag, identitet povezan s tim dominira javnom sferom proizvodeći primaran fokus na negativne karakteristike kroz medijske reportaže i stručne komentare“ (Cohen, 1972 u Donson et al., 2004: 3).

Situaciju u kojoj se pretjeranom reakcijom medija i službenih osoba određenu grupu etiketira kao opasnu i prijeteću temeljnim vrijednostima društva nazivamo moralnom panikom. Najzaslužniji za uvođenje ovog koncepta je Stanley Cohen (1972.) koji je proučavao reakciju društva na sukobe *modsa* i *rokerja* u Engleskoj.

Cohen identificira tri centralna elementa medijske uloge u ovom kontekstu – pretjerivanje, predviđanje i simbolika. Pretjerivanje se javlja kada se pretjeruje u brojevima povezanim s događajem, štetom i nasiljem, preuveličava ih se i predstavlja ih se jezikom koji potiče daljnje zgražanje i šokiranje. Predviđanje se odnosi na pretpostavku da u budućnosti slijedi još više takvih incidenata koji će biti još nasilniji nego prethodni. Zadnja simbolička interpretacija, osnovne simbole pretvara u negativne indikatore devijancije (Cohen, 1972 prema Donson et al., 2004: 4).

Iz Wagnerove analize novinskih članaka, možemo zaključiti kako su mediji preuveličavali i pretjerivali u svojem izvještavanju o incidentima radikalnih eko-aktivista, fokusirajući se isključivo na negativne karakteristike. Iako se broj incidenata smanjio, broj reportaža se povećao dovodeći aktiviste uz bok islamskim teroristima, s učestalim korištenjem diskursa straha i terorističkom etiketom. Osim medija, službene osobe (J. Lewis i J. F. Jarboe kao predstavnici FBI-a) također su potpirivale ovaj strah, proglašavajući ove aktiviste najvećom domaćom terorističkom prijetnjom s mogućnošću radikalizacije u smjeru napada na ljude. Iako su Cohenova tri elementa očigledno u ovom slučaju zadovoljena, bez konstruktivne rasprave o ovom problemu koja će imati za cilj dublje proučavanje ovih djela i s izostankom dubljeg proučavanja reakcije društva ne možemo sa sigurnošću govoriti o moralnoj panici, no ipak možemo zaključiti da su mediji u konstrukciji eko-terorizma kao prijetnje imali jednu od glavnih uloga, a radovi brojnih teoretičara (Taylor, 1998; Vanderheiden, 2005, 2008; Amster, 2006; Liddick, 2006) ovakvo etiketiranje također smatraju pogrešnim i vrlo štetnim.

Nakon prikaza uloge medija slijedi prikaz državne retorike i zakonodavnih postupaka naspram djela radikalnih aktivista.

Osim što su stvorene nove definicije terorizma, koje su ako slijedimo Furedijevu (2009) terminologiju često proizvod snažnih emocija i omogućuju diskreditiranje legitimiteta protivnika, počelo se djelovati na osnovi najgorih scenarija, neprestano očekujući najgore posljedice i uvjeravajući javnost da je terorizam glavna prijetnja naše egzistencije, a posljedica toga jest da strategije osmišljene za suočavanje s prijetnjama sve više postaju utemeljene na osjećajima i intuiciji umjesto na činjenicama ili dokazima. U slučaju SAD-a može se reći da vlada na taj način ima mogućnost sankcionirati sve koji ne žele slijediti tzv. zapadnjački stil života pod krinkom proglašavanja njihovog ponašanja terorističkim činom, odnosno u ovome sukobu radi se, kako navodi Furedi (2009), o sukobu ideja, a manje o oružju za masovno uništenje.

Time nam možda postaje jasnije zbog čega vlada nakon 2001. godine veliku pažnju obraća na radikalne aktiviste. Njihove ideje u suprotnosti su s prevladavajućim idejama i vrijednostima američkoga društva i vlada svoj legitimitet za borbu protiv terorizma proširuje i na područja koja ne spadaju u tu kategoriju, jer prije 2001. godine to nije mogla. U svom pokušaju dobivanja naklonosti javnosti i želje za uspostavljanjem moralnog autoriteta u to doba nesigurnosti i pada morala, vlada SAD-a koristila se bilo kojim načinom, pa tako i tražeći žrtvenu janjad zbog manjka uspjeha s Al Qaedaom. Predsjednička retorika u tom momentu je od ključne važnosti, djelujući tako da uvjeri javnost u herojstvo predsjednika koji se bori protiv zlih neprijatelja i „funkcionira tako da mobilizira odobrenje, iskorijeni neslaganje i promovira američki patriotizam“ (Blain, 2009: 123).

Tadašnji govorni čin G. W. Busha imao je upravo ovaj cilj, a u kontekstu retorike podsjetit ćemo se da je upravo retorički čin od ključne važnosti u procesu proglašavanja nekog društvenog problema sekuritiziranim područjem. Terorizam je postao sekuritizirano područje, odnosno problem čije se rješavanje smatra hitnim i nužnim, dopuštajući i uvođenje represivnih mjera za čije je uvođenje ključno dobivanje podrške javnosti, a time je omogućena i sekuritizacija ekoterorističkih djela.

Ako se vratimo na ulogu onih koji imaju moć u konstrukciji društvenih problema, što je objašnjeno u drugom poglavlju, postaje jasno da je vlada SAD-a sve četiri karakteristike

„zadovoljila“ na način da se ekoterorizam počeo smatrati sigurnosnom prijetnjom. Ekoterorizam je postao javno pitanje, zastupljeno u novinama i na brojnim saslušanjima Kongresa; promicana je isključivo verzija u kojoj ih se etiketira kao teroriste bez dubljeg sagledavanja njihovih motiva; FBI ih je definirao kao državnog neprijatelja broj jedan injihovi postupci prikazani su u isključivo negativnom svijetlu; način rješavanja tog problema pronađen je u promicanju represivnih zakona za borbu protiv ovakvih djela, čak i ako krše osnovna ljudska prava. Vraćajući se na socijalni konstruktivizam, na subjektivnost i objektivnost prilikom procesa određivanja nečega socijalnim problemom, s objektivnog stajališta možemo reći da su ovakva djela društveni problem jer možemo o govoriti o šteti koju uzrokuju, dakle kriterij mjerljivosti je zadovoljen. No, subjektivnost koja je nastupila u SAD-u omogućila je demoniziranje ovakvih činova na način da su oni koji imaju moć igrali na kartu osjetljivosti populacije na čino ve terorizma, na zlo i iracionalno u njemu, i proglašavanjem počinioca ekotaže teroristima omogućili distanciranje, neodobravanje i podršku za agresivno gonjenje od strane populacije, samim time potkopavajući njihove ideje i motive.

Will Potter (2009: 678) smatra da u ovom „Zelenom strahu“ vlada koristi „ili si s nama ili si protiv nas retoriku rata protiv terorizma, isti mentalitet kao i kod „Crvenog straha“ i primjenjuje ju na aktiviste. Ako ne dokažu da su „s nama“ osuđivanjem sabotaze, onda su očito „protiv nas“ i jedni od terorista.“ Vlada i korporacije operiraju na 3 nivoa: na prvom, legalnom nivou Busheva administracija proširila je definiciju terorizma i potaknuta korporacijama i industrijskim grupama donijela zakone kojima kažnjava aktiviste disproporcionalnim kaznama. Daje primjer gdje su aktivisti uhićeni 2005. godine (11 aktivista optuženo za 17 zločina), u poznatoj operaciji FBI-a *Backfire*, optuženi za terorizam i uspoređeni s KKK-om i Timothyjem McVeighom (1995. godine ubio 168 ljudi bombom u Oklahomi), unatoč tomu što nemaju za cilj utjecati na vladu jer su izgubili svako povjerenje u nju i što nikada nisu ozlijedili nijedno živo biće. Minimalna kazna za djela s terorističkim predznakom je 20 godina zatvora. Na drugom, zakonodavnom nivou guraju nove strože zakone, poput AETA-e (*Animal Enterprise Terrorism Act*) iz 2006. godine koji je hitno proguran na inicijativu brojnih kompanija, kojima zapravo žele spriječiti aktiviste koji djeluju na legalnom nivou od njihovih akcija, jer aktivisti koji djeluju ilegalno su ionako svjesni da njihovi postupci mogu rezultirati kaznama. Zadnji ekstra-legalni nivo ili raspirivanje straha, uključuje korporacije koje vode medijske kampanje za demoniziranje aktivista kao terorista u

očima javnosti i takva retorika je vrlo opasna. Daje primjer u kojem su industrijske grupe jedan dječji film proglasile „soft-core“ ekoterorizmom jer u njemu djeca spašavaju stanište sove od građevinske kompanije. Cijeli ovaj proces događa se jer vlada želi zaštititi korporacijske interese, a korporacije su svjesne da su, primjerice, bojkoti mesa i težnje jednostavnijem življenju trajni i mogu dovesti do velikih ekonomskih gubitaka jer zapravo se radi o potpuno drugačijem načinu životu od sadašnjeg (Potter, 2009: 673-684).

Najkontroverzniji zakon, donešen nakon napada 2001. godine, zasigurno je Domoljubni zakon (*Patriot Act*). Donio je brojne polemike i rasprave jer je proširio vladine mogućnosti u borbi protiv terorizma na način koji zadire u ljudska prava pojedinaca. Najkontroverznija točka zakona je ona koja dopušta nadzor (prisluškivanje i snimanje razgovora, e-mailova itd.) osoba koje se smatra potencijalnim teroristima, što lako dovodi do zlouporaba.

Terorizam je u Domoljubnom zakonu definiran kao:

„Aktivnosti koje uključuju djela opasna za ljudski život koje su povreda kriminalnih zakona SAD-a ili bilo koje druge države; namijenjene zastrašivanju ili primoravanju civilne populacije; utjecanju na smjer vlade masovnim uništenjem, atentatom ili otmicom; i koje se događaju primarno pod teritorijanom jurisdikcijom SAD-a“ (u Amster, 2006: 290).

Zakonom su, smatraju mnogi, ograničena temeljna građanska prava na prosvjed i opoziciju vladi, budući da prosvjedne aktivnosti kao legitiman izraz neslaganja s vladinom politikom često mogu zastrašivati i cilj im je utjecati na vladine odluke. Hearn (2005) upozorava da zapravo bilo koja prosvjedna grupa može biti proglašena terorističkom i meta nadzora vladinih agencija jer zakonom nije specificirano da sredstvo prijetnje mora biti nasilno. Takvim postupkom, koji omogućuje zadiranje u privatni život pojedinaca bez valjanog razloga, američka vlada je „ograničila demokraciju za ostvarenje sigurnosnih uvjeta“ (Bilandžić, 2014: 287).

Međutim ovaj zakon nije imao mnogo učinka kod ekoterorističkih djela, budući da ona nemaju za cilj ozlijediti ili usmrtniti ljudska bića, kao što je propisano u zakonu. Tako je, uz pritisak moćnih industrijskih grupacija, 2006. godine revidiran stari *Animal Enterprise Protection Act* (AEPA) iz 1992. godine u *Animal Enterprise Terrorism Act*

(AETA), kojim se omogućuje agresivnije kazneno gonjenje ovih (terorističkih) aktivnosti kao i mogućnost kriminalizacije legalnih aktivnosti.

AEPA, kao prvi zakon usmjeren na radikalne grupe za životinjska prava i ekoterorističke aktivnosti, propisivala je kazne proporcionalne veličini ekonomske štete nad kompanijama ili životinjskim poduzetništvima (npr. tvrtke koje koriste ili prodaju životinje ili životinjske proizvode, provode istraživanja, farme, zoološki vrtovi itd.) koje su bile u skladu i s „običnim“ zakonom o povredi imovine. Kazna za štetu manju od 10 000\$, bez nametanja straha ili povreda bila je manje od godinu dana zatvora.

(...), „povrede koje rezultiraju ekonomskom štetom od 10 000\$ do 100 000\$ i koje nameću strah od ozbiljnih ozljeda ili smrti“ rezultiraju kaznom do 5 godina zatvora; „povrede koje rezultiraju štetom većom od 100 000\$ ili bitnim druge osobe“ rezultiraju kaznom do 10 godina zatvora; „povrede koje rezultiraju ozbiljnim ozljedama druge osobe ili štetom većom od 1 000 000\$“ rezultiraju kaznom do 20 godina zatvora i konačno napadi koji dovedu do smrti druge osobe bit će kažnjeni doživotnim zatvorom (AEPA, 1992 u P. A. Smith, 2014: 62).

Zakonom je, međutim, također propisano da zakonski ekonomski poremećaji za tvrtke, poput bojkota ili ostalih zakonskih građanskih reakcija, ne spadaju u ovaj zakon (AEPA, 1992 u P. A. Smith, 2014: 64).

AETA je dovela do mnogih kritika, između ostalog zbog svoje definicije terorizma, kao bilo kojeg djela koje:

(A) namjerno oštećuje ili uzrokuje gubitak bilo koje stvarne ili osobne imovine korištene u životinjskim poduzećima, ili bilo koje stvarne ili osobne imovine entiteta povezanog, u odnosu ili u transakcijama s životinjskim poduzećem; (B) namjerno stavlja osobu u razuman strah od smrti, ili uzrokuje ozbiljne tjelesne ozljede osobi, članu obitelji ili intimnom partneru te osobe, ponašanjem koje uključuje prijetnje, aktove vandalizma, imovinsku štetu, kriminalni prijestup, uznemiravanje ili zastrašivanje (AETA, 2006 u P. A. Smith, 2014: 72).

Također je povećala kazne, pa tako djela koja ne rezultiraju nikakvom štetom i ne nameću strah, mogu biti kažnjena s godinom dana zatvora; djela sa štetom većom od 10 000\$, bez ozljeda ili nametanja straha rezultiraju zatvorom do 5 godina; djela sa štetom većom od 100 000\$, bez ozljeda ili nametanja straha rezultiraju kaznom zatvora do 10 godina; djela sa štetom većom od milijun \$, bez ozljeda ili nametanja straha rezultiraju kaznom zatvora do 20 godina (AETA, 2006 u R. K. Smith, 2008: 559).

Vidljivo je da sada djela bez bilo kakvih ozljeda, s isključivo ekonomskom štetom

rezultiraju rigoroznim kaznama zatvora, ali je još zapanjujuće da omogućava strogo kažnjavanje prijašnjih legalnih aktivnosti, jer čak i takve aktivnosti i zaštićeni slobodan govor mogu uzrokovati strah kod nekih pojedinaca, čime se gubi razlika između legalnih djela građanske neposlušnosti i kriminalnih aktivnosti.

Uspješne zavjere i one koje su pokušane također su uključene u zakon, omogućujući gonjenje svih podržavatelja ovog pokreta, uključujući i umjerene grupe, čime je postao sredstvo odvratanja pojedinaca jer malo tko želi poveznicu s terorističkim aktivnostima (Bjelopera, 2012).

Prema Hearn (2005) Kalifornija je bila prva država koja je usvojila zakon koji specifično kažnjava ekoterorizam (2003. godine), a unatoč svim zamjerkama AETA-e mnoge države su ga usvojile ili u cijelosti ili u izmijenjenoj formi (Karasick, 2009).

Aktivist Jeff „Free“ Luers, zbog spaljivanja 3 SUV-a 2000. godine, osuđen je na kaznu zatvora od 22 godine, koja je kasnije smanjena na 10 godina. Department of Justice, 2006. godine, uspješno je gonio pojedince na temelju AEPA-e, radilo se o 6 aktivista SHAC-a, koji su optuženi za teroriziranje zaposlenika i vandalizam. Aktivist Scott DeMuth, optužen je 2011. godine po AETA-i za zavjeru s ciljem počinjenja terorizma na poduzeće s životinjama, dobio je 6 mjeseci zatvora zbog puštanja 200 tvorova s farme u Minnesoti. U drugom slučaju, dvojica aktivista pustili su 650 kuna s farme, uništili zapise o uzgoju i vandalizirali dio farme, zbog čega su dobili 24 mjeseca i 21 mjesec zatvora. Nadalje, 2009. godine uhićeno je 4 aktivista za prava životinja zbog prosvjedovanja ispred kuće znanstvenika, i optuženo da su prekršili AETA zakon, no sudac je odbacio optužbe jer optužnica nije konkretno opisala zločine koje su navodno počinili. Kritičari ovog uhićenja tvrdili su da se ovdje evidentno radilo o ponašanju zaštićenom Prvim Amandmanom (Bjelopera, 2012).

U istraživanju Yang, Su i Varriale Carson (2014) o utjecaju ovih zakona na ekoterorističke aktivnosti autori su došli do zaključka da AEPA nije imala veći učinak na odvratanje aktivista od direktnih akcija akcije, dok su s druge strane *Patriot Act* i AETA imali značajan učinak, od čega AETA najveći.

Takve rezultate možemo prepisati puno strožim kaznama AETA-e, kao i povećanim nadzorom koji zadire u privatnost, omogućenim prema *Patriot Actu*.

Država u ovom slučaju rigoroznog pooštavanja kazni, pod krinkom terorizma i iskorištavajući situaciju, favorizira korporacije koje su glavna meta kritike, uplićući se time u korporativno poslovanje i njihove interese.

P. A. Smith i Rickert (2009) smatraju da je „sadašnji američki ekonomski sistem baziran

na korporativnom riziku i dobiti privatizacije, pri čemu vlada služi kao vozilo koje štiti glavne korporacije kroz porezno sklonište, subvencije, tarife i spašavanja kada je potrebno“, dajući time mali uvid u moguće razloge ispreplitanja države i korporacija (u P. A. Smith, 2014: 183).

Bitan faktor u konstrukciji aktivista kao ekoterorista i ozbiljne prijetnje sigurnosti, čine i razne anti-okolišne grupe predvođene Ronom Arnoldom (1983. godine skovao izraz „ekoterorizam“), osnivačem *Wise Use* pokreta, koalicije više od 200 industrijskih grupa koje promoviraju pravo na privatni posjed i njegovo širenje, kao i deregulaciju javno državnog posjeda. U svojoj retorici povezuje okolišne aktiviste s terorizmom, želeći ih delegitimizirati i predstavljajući ih kao prijetnju jednaku stranom terorizmu, bez relevantnih dokaza, tvrdeći da će aktivisti eskalirati i početi ubijati ljude (Hirsch-Hoefler&Mudde, 2014; Joosse, 2012). Sami naslov njegove knjige *Ecoterror: The Violent Agenda to Save Nature - The World of the Unabomber* (1997.), dovodi javnost u zabludu povezivanja svih okolišnih aktivista s Theodorom Kaczynskim, koji je ubio troje i ranio 23 ljudi, no koji nije imao veze s ekološkim grupama već je djelovao kao „vuk samotnjak“.

Također je dopredsjednik instituta *Center for the Defense of Free Enterprise* (Centar za obranu slobodnog poduzetništva) koji između ostalog prikuplja informacije o ekoteroristima, njihovim akcijama i taktikama i prosljeđuje ih državnim agencijama (R. K. Smith, 2008). Prema Hearn (2005) i R. K. Smith (2008) upravo su ovakve grupacije, uključujući i ostale sličnog svjetonazora, poput *Alliance for America* (predstavnicu glavnih industrijskih kompanija) i *American Legislative Exchange Council* (konzervativna grupa koje promiče korporativne interese i slobodu tržišta), svojim utjecajem i pritiskom na vladu zaslužne za donošenje strožih ekoterorističkih zakona. Zajednički promoviraju anti-okolišne zakone i zalažu se za izgradnje na javnoj zemlji, a Liddick (2006) navodi da za svoje ciljeve koriste i prijetnje zaposlenicima šumske službe, djelatnicima za očuvanje federalne zemlje itd. Njihovi postupci ponekad su daleko nasilniji od onih aktivista i uključuju postavljanje bombi, požara i premlaćivanja, s razlikom što su usmjereni direktno prema pojedincima i prije bi spadali u kategoriju terorizma.

Anti-okolištarci su konstrukcijom ekoterorizma kao najveće domaće terorističke prijetnje, dobili još veću legitimnost za svoje napade i pokušaje diskreditiranja

radikalnog okolišnog pokreta, te su uspješni u etiketiranju radikalnih okolišnih aktivista kao terorista.

Iako je termin ekoterorizam postao ustaljen unutar zakonodavnih tijela i medija u SAD-u, bitno je naglasiti da čin terorizma upravo svojim napadom na nevine žrtve želi dovesti do stanja terora, stanja straha i anksioznosti. To je simbolički čin izvršen iz političkih razloga kod kojeg su civili sekundarna meta, dok kod ekoterorizma nemamo ovaj aspekt niti im je cilj usaditi strah u populaciju. Također, u vladu su izgubili svako povjerenje stoga se čini veoma kontradiktornim njihove akcije opisivati kao terorističke, budući da ne zadovoljavaju glavne kriterije većine definicija terorizma. Njihova djela treba definirati u pravilnom opsegu, koji neće zanemariti njihovo neozlijeđivanje ljudi koje je u prošlosti bilo prepoznato i s primjerenim kaznama. Mnoge grupe desnog krila, poput protivnika pobačaja i grupa za bijelu nadmoć, počinile su puno teže zločine, uključujući i ubojstva, no nijedna od njih nije prioritet domaćeg terorizma niti ih se deklarira kao teroriste. Očito je da se ovdje radi ne o ratu protiv terorizma, već o ratu vrijednosti.

Lawrence Buell (2009) jednim od razloga zbog kojeg se ovi aktivisti smatraju vodećom državnom prijetnjom, većom od prostitucije, droge itd., iako su im djela bez ljudskih žrtava, smatra paranoju i anksioznost američkog društva koja datira daleko u prošlost i koja je najviše bila vidljiva za vrijeme Hladnog rata. Prijetnja američkom identitetu, „američkom snu“ (kao simbolu ekonomskih mogućnosti) i privatnom vlasništvu koje se smatra jednom od najsvetijih vrijednosti Amerikanaca tendira proizvesti goleme posljedice i stvaranje panike, ma koliko mala ili opravdana prijetnja bila. U današnje doba terora smatra lakšim, nego i za vrijeme Hladnog rata, stigmatizirati nečiji pogled na svijet koji ide kontra prevladavajućih vrijednosti, a granice o legitimnom ponašanju postaju strože.

6. EKOTERORIZAM U BROJKAMA

6.1. GTD i podaci iz sekundarnih izvora

Globalna teroristička baza podataka (GTD), nastala 2001. godine inicijativom istraživača sveučilišta Maryland (SAD), najveća je baza terorističkih incidenata na svjetskoj razini koja sadrži informacije o preko 140 000 terorističkih slučajeva, od 1970. godine do danas (GTD, 2015).

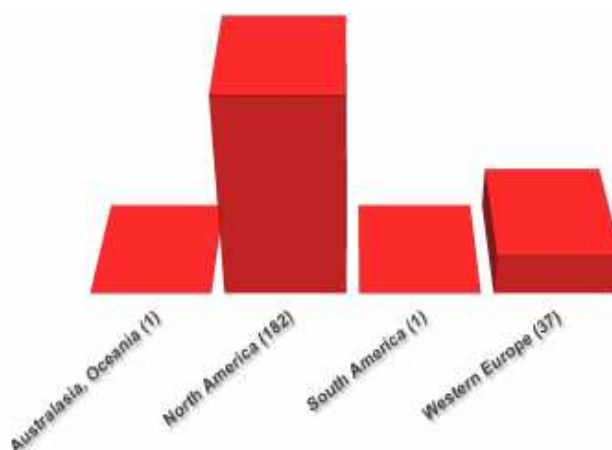
Terorizam je po GTD definiran kao „ugrožavajuća ili stvarna uporaba nezakonite sile i nasilja, od strane ne-državnih aktera u svrhu postizanja političkog, ekonomskog, religijskog ili društvenog cilja, kroz strah, prisilu ili zastraživanje“, što znači da sljedeća tri atributa moraju biti zadovoljena:

- Incident mora biti namjeren - rezultat svjesne kalkulacije počinitelja.
- Incident mora sadržavati određenu razinu nasilja ili prijetnje nasiljem, uključujući nasilje nad objektima kao i nasilje nad ljudima.
- Počinitelji incidenata moraju biti pod-nacionalni akteri. GTD baza podataka ne uključuje djela državnog terorizma.

Osim ovih kriterija, najmanje dva od sljedeća tri kriterija moraju biti prisutna, kako bi incident bio uključen u bazu podataka:

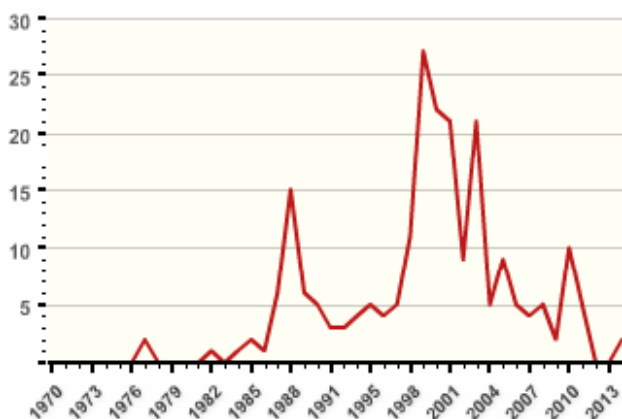
- Kriterij 1: Akt mora biti usmjeren na postizanje političkog, ekonomskog, vjerskog ili društvenog cilja.
- Kriterij 2: Mora postojati dokaz o namjeri prisile, zastraživanja ili prenošenja neke druge poruke široj publici od samih neposrednih žrtava.
- Kriterij 3: Djelo mora biti izvan konteksta legitimnih ratnih aktivnosti tj. čin mora biti izvan parametara dopuštenih međunarodnim humanitarnim pravom (osobito zabrane namjernog ciljanja civila ili neboraca). (GTD Codebook, 2015: 8-9).

Prema GTD od 1970. do 2014. godine u svijetu je registrirano 221 ekoterorističkih incidenata od strane grupa: *Animal Liberation Front*, *Animal Rights Militia*, *Coalition to Save the Preserves*, *Earth First!*, *Earth Liberation Front*, *Environmental Life Force*, *Evan Mecham Eco-Terrorist International Conspiracy*, *Farm Animal Revenge Militia*, *Peace Conquerors*, *The Justice Department* i *Sea Shepherd Conservation Society*. Od toga su za većinu napada (njih 180) odgovorni ALF i ELF. Zanimljivo je da grupe *StopHuntigdon Animal Cruelty* nema na popisu terorističkih grupa, iako su im djela bila usmjerena direktno prema ljudima. Država s najviše napada, očekivano, je SAD, ukupno 174 incidenata, od čega su ALF i ELF odgovorni za njih 140. Slijedi zapadna Europa s 37 napada, većinom u Velikoj Britaniji (28 napada). (Slika 1).

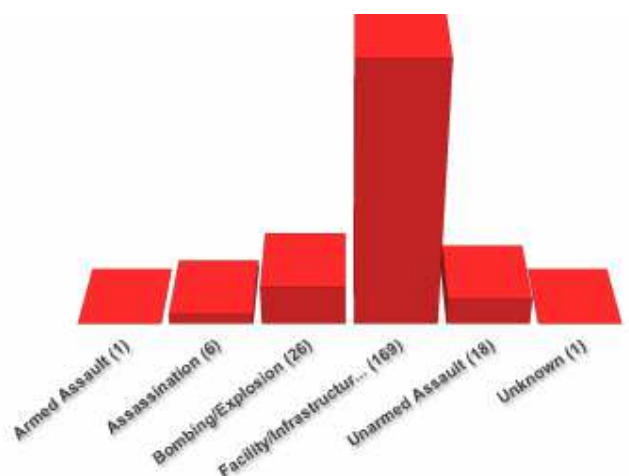
Slika 1. Napadi po regijama.

Povećanje u napadima vidljivo je krajem 2000. godine, u 2001. i 2003. godini, nakon čega je broj incidenata u opadanju, u 2012. i 2013. godini nije primjerice registriran niti jedan akt. (Slika 2).

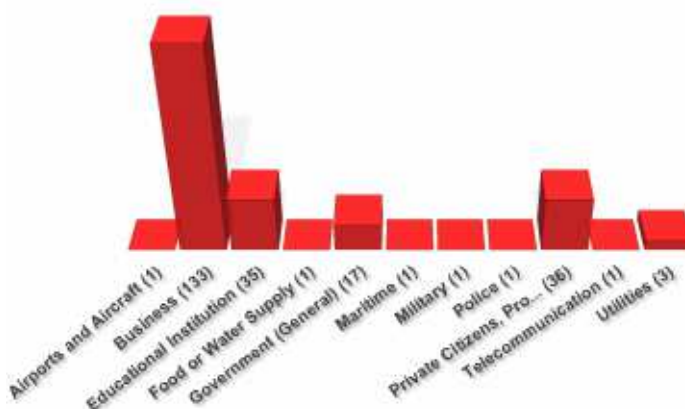
Slika 2. Incidenti kroz vrijeme.

U najčešće tipove napada spadaju oni na postrojenja/infrastrukturu s 169 aktova, slijede bombe i eksplozivi u 26 aktova. (Slika 3).

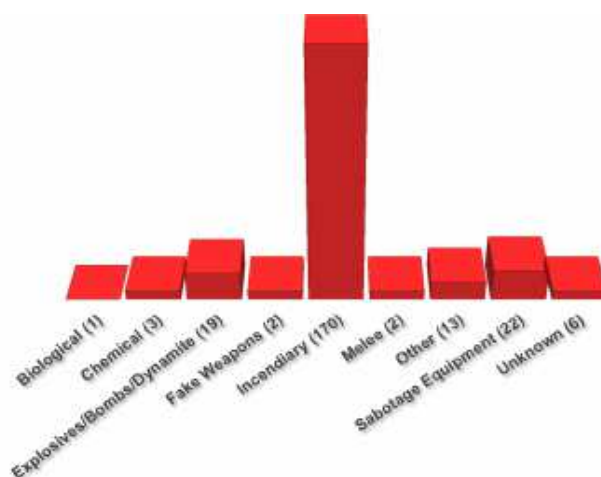
Slika 3. Tip napada.

Najčešća meta su poslovne kompanije (133), slijede ih napadi na privatne građane/imovinu (36) i napadi na obrazovne institucije (35). (Slika 4).

Slika 4. Tip mete.

Najčešće korišteno oružje u napadima je zapaljivo sredstvo (170), slijedi sabotaza opreme (22) i eksplozivi/bombe/dinamiti (19). (Slika 5).

Slika 5. Tip oružja

Ukupno je u 221 napadu ozlijeđeno 7 osoba i jedan slučaj je nepoznanica, a za ozlijeđivanje su najčešće odgovorni napadi ALF-a koji su i najbrojniji u ovom uzorku.

Identičan trend po svim kriterijima vidljiv je i ako gledamo samo napade u SAD-u, osim kod izbora mete gdje su nakon poslovnih kompanija (97) najčešća meta obrazovne ustanove (32), a tek zatim privatni građani/imovina (28).

S obzirom da GTD ima vrlo stroge kriterije glede uzimanja u obzir nekog napada kao terorističkog, ovo je sami mali broj djela počinjenih od strane radikalnih aktivista. Najsistematičniju bazu za SAD napravili su Varriale Carson, LaFree i Dugan (2012), registrirajući ukupno 1069 kriminalnih i terorističkih djela u periodu od 1970. do 2007. godine, s vrhuncem u 2001. godini (ukupno 159 napada-31 teroristički). U bazu su uključili svaku ilegalnu aktivnost motiviranu zaštitom okoliša ili životinja. Ozljede su registrirane u 10 incidenata, sa zanimljivošću da će prije incidenti označeni kao kriminalni, a ne teroristički, za metu imati ljude (19,9% naspram 14,4%). Primjeri kriminalnih djela koja imaju za metu ljude su krađa kreditnih kartica, sprejanje slogana, bacanje tofu kriški u lice raznih meta koje su odgovorne za uništavanje prirode ili ozlijeđivanje životinja. Manjina napada usmjerena je prema ljudima (18.9% svih napada), s tim da je postotak tih napada kod grupa za zaštitu životinja 5 puta veći od onog kod grupa za zaštitu okoliša (26.3% naspram 5.4%). Slični rezultati vidljivi su i prema GTD. S druge strane radikalne okolišne grupe češće će koristiti oružje i prouzročiti veću ekonomsku štetu, iako je ukupan broj njihovih djela manji od pokreta za prava životinja (Varriale Carson et al., 2012).

Donald Liddick (2006) također je napravio bazu podataka incidenata na globalnoj razini

u periodu od 1956. do 2005. godine, s ukupno 2 836 djela od čega većina ne spada u definicije terorizma, ne uključujući u to bazu podataka iz Velike Britanije s 2 980 djela iz čega zaključuje da je to država s najvećom frekvencijom ove vrste zločina na svijetu. Prema njegovoj shemi akcija (objašnjeno na str. 45) tip 1 čini 1813 (63,9%) akcija, tip 2 čini 664 akcija (23,4%), podgrupa tipa 2 – palež i bombe bez namjere ljudskog ozlijeđivanja 10,4%, tip 3 - 9,7% akcija, tip 4 - 2,9% akcija. Većina akcija počinjena je od strane aktivista za prava životinja (88,6%), dok radikalni okolišni aktivisti čine 11,4% akcija i to većinom u SAD-u. Najveći broj akcija dogodio se u SAD-u (47,5%), ali bez prethodno navedene baze. Velika Britanija ima veći postotak zločina usmjerenih prema ljudima od SAD-a (51,3% naspram 37,1% zločina tipa 3, 66,7% naspram 22,6% zločina tipa 4).

6.2. Kratka analiza i moguća rješenja

Kao što podaci pokazuju od ukupnog broja djela radikalnog okolišnog pokreta i pokreta za prava životinja, sami mali dio čine teroristički incidenti. Gledajući ukupan udio djela u SAD-u prema bazi Varriale Carson et al. (2012) i podataka dobivenih iz GTD (1069 – 174 djela), postotak terorističkih djela bio bi oko 16%. Smrtni slučajevi nisu zabilježeni, a broj ozlijeđenih je zanemarivo mali da bi se moglo govoriti o mogućoj radikalizaciji ka ozlijeđivanju ljudi jer se većinom radi o slučajnim ozljedama, bez tendencije namjernog ozlijeđivanja. Stoga se može zaključiti da je etiketiranje ovih aktivista kao najveće domaće terorističke prijetnje u SAD-u preuveličano, konstruirano za možebitne drugačije ciljeve, poput zaštite profita kompanija, a ne zbog mogućeg stradavanja civila. SAD su se u svom protu-terorističkom djelovanju uvelike približile karakteristikama samih terorista, boreći se svim sredstvima protiv uzurpatora njihovih vrijednosti i zadirući time u mnoga osnovna ljudska prava. Ne čini se opravdanim da aktivist zbog spaljivanja tri auta dobije jednaku kaznu kao i primjerice silovatelj. Takve kazne čine opasan presedan, zanemarujući aspekt ubijanja ili ozlijeđivanja civila karakterističan za pravu prirodu terorizma, pri čemu radikalni aktivisti mogu dobiti iste kazne kao i teroristi čija nemoralna djela mogu prouzročiti smrt stotina ili tisuća civila.

Velika Britanija koja ima najveću frekvenciju ovakvih zločina i najveći broj napada usmjerenih na ljude, nije označila ovakvu vrstu aktivizma kao ekoterorizam, kao ni ostale države, zbog čega se konstrukcija pojma ekoterorizam u SAD-i čini još manje opravdanom. Time se gubi pravo shvaćanje prirode ovog društvenog pokreta, ali i prirode terorizma, što zabrinjava posebice ako znamo da SAD-e imaju dugu kulturu

pokreta otpora koji su igrali vrlo važnu ulogu u promicanju ljudskih prava. Unutar svakog društvenog pokreta mogu se javiti nasilniji pojedinci ili nasilnija pod-grupa, ali to nije opravdanje za označavanje cijelog pokreta u negativnom kontekstu niti je takvo označavanje bilo primijenjeno za ostale društvene pokrete otpora unutar kojih su se pojavili nasilniji pojedinci.

Vraćajući se na Sprinzakov model delegitimacije, možemo zaključiti kako su radikalne grupe ovog pokreta došle do druge faze *konflikt legitimacije*, no nisu došle do zadnje faze *kriza legitimacije* koja je odlučujuća za označavanje nekoga teroristom. Naime aktivisti i dalje paze na načelo neozlijeđivanja, odnosno na posljedice svojih djela na ljude, a uz to su izgubili svako povjerenje u vladine odluke i odustali od utjecaja na nju.

Steve Vanderheiden (2005), osim što smatra ekotažu kategorički različitim zločinom od terorizma, također tvrdi da se u izvanrednim slučajevima može smatrati i opravdanom odnosno moralnom dužnošću utemeljenoj na obavezi otklanjanja nepravde. Ako institucije nisu reagirale na pravne i političke pritiske i ukoliko smatramo da ni neće i ako su iscrpljena sva prihvatljiva sredstva, ekotaža bi se mogla činiti opravdanom jer je uzeta kao posljednje sredstvo za spriječavanje daljnje dugoročne i nepopravljive štete. No, napominje da ona mora predstavljati akt rezerviran za izvanredne okolnosti u kojima će usko ciljati na specifične mete jer su rizici ogromni.

Uvjeti potrebni za primjenu ekotaže kao legitimne taktike političkog otpora su:

1. provodi se čin koji je u suprotnosti sa zakonom i pravdom;
2. državni dužnosnici zaduženi za provedbu zakonu nisu voljni ili su u nemogućnosti to spriječiti;
3. ozbiljna šteta je neizbježna i kada se dogodi, bit će trajna i nepovratna;
4. pokušano je legalnim sredstvima i pokazalo se neuspješnim;
5. apeli na osjećaj pravde kod zajednice su ili propali ili bi bili frustrirani nereagiranjem onih koji stvaraju politiku i provode zakone (Vanderheiden, 2005: 443).

Među mnogobrojnim djelima radikalnih aktivista zasigurno ima takvih legitimnih slučajeva ekotaže gdje je ona korištena kao posljednje sredstvo, nakon brojnih apela zakonodavcima i vlasti. Zabrinjavajuće je da unatoč ogromnoj šteti okoliša za koju su odgovorne, između ostalih, i velike kompanije i konstantnom pogoršanju okolišnih uvjeta na Zemlji postoji manjkav dijalog između onih koji to žele spriječiti i onih koji to mogu spriječiti.

Yang et al. (2014) i Karasick (2009) smatraju i da bi stroži zakoni o očuvanju okoliša, kao i o zaštiti životinja, posebice glede korištenja životinja u laboratorijske svrhe smanjili stopu napada radikalnih aktivista. Osim toga, što više država čini za zaštitu okoliša, to je manje opravdano ekoterorističko ponašanje te je takvoj državi s visokim nivoom okolišne zaštite dopušteno koristi jednako takve protuterorističke mjere; ona naime dobrom okolišnom zaštitom može opravdati svoju poziciju, a i djela radikalnih aktivista u takvoj će se situaciji činiti nelegitimnima. Problematične su upravo one države koje imaju niski nivo okolišne zaštite i samim tim moguću veću stopu napada koja posljedično vodi do toga da će donijeti strože zakone za sankcioniranje ekoterorista, a za to nemaju opravdanje. Takva reakcija vodi nerazumijevanju i smatranju da vlada štiti velike kompanije, neovisno o njihovom utjecaju na okoliš (Karasick, 2009).

Yang et al. (2014) u razmatranju zakona o zaštiti životinja dolaze do zaključka da ignoriraju testiranje na životinjama, kao i prodaju životinja u ekonomske svrhe, a upravo su to glavne boljke borbe radikalnih aktivista za prava životinja. Takvo ignoriranje zahtjeva koji se čine opravdanim, čini radikalne akcije aktivista opravdanim što bi primjerenim zakonima bilo smanjeno, ako ne i spriječeno.

Osim većeg razumijevanja između aktera koji participiraju u ovom konfliktu, potrebno je napraviti kvalitetnu klasifikaciju tipova akcija radikalnih aktivista koja će odvojiti djela ekotaze od terorističkih djela.

Primjer SAD-a pokazuje da su u svojem protuterorističkom djelovanju nedostatno usmjerene na eliminaciju uzroka terorizma, a pretjerano na sami teror (Bilandžić, 2014).

7. ZAKLJUČAK

Radikalni okolišni aktivisti i radikalni aktivisti za prava životinja direktnim akcijama ciljaju na uglavnom poslovne subjekte odgovorne za degradaciju okoliša odnosno zloupotrebu životinja. Iako im ljudi nisu meta niti u njihovim napadima stradavaju civili, vlada SAD-a proglasila ih je teroristima. Ovim radom težilo se ponuditi kritički osvrt na konstrukciju ovog pojma i preispitati njegovu opravdanost.

Pojam terorizma nakon 2001. godine ušao je u novu eru, okarakteriziranu njegovom dominacijom unutar sfere svjetskih događanja, kao i života građana. Ovdje ponajprije mislimo na SAD, koje su pretrpjele ogromne žrtve i odgovorile strogim protuterorističkim mjerama i represivnim zakonodavstvom. Tadašnja situacija omogućila je dobivanje podrške javnosti za mjere koje su naišle na mnoge kritike i ograničile prije legalna sredstva političkog otpora, što je detaljno objašnjeno u drugom poglavlju rada gdje vidimo posljedice protuterorističkih mjera na ekoteroriste i ekoterorističke aktivnosti, koje su tada postale sekuritizirano područje.

Mnogi teoretičari ne slažu se s definicijom ekoterorizma, smatrajući neopravdanim proširiti definiciju terorizma na nivo koji je kontradiktoran većini prihvaćenih definicija. Problem je što nema univerzalne definicije tog pojma, koja bi spriječila proširenja na aktivnosti koje trenutno ne odgovaraju vladinim interesima odnosno interesima ostalih strana povezanih s vladom i sa utjecajem na nju, čime se dopuštaju neopravdane zloupotrebe koje na koncu ograničavaju ljudska prava.

FBI-jeva definicija pojma ekoterorizam tako je uključila djela protiv imovine u terorističke čine, izostavljajući dio u kojem bi napad na imovinu trebao rezultirati strahom kod populacije ili uništavanjem infrastrukture neophodne za ljudske potrebe (poput izvora pitke vode).

U radu je obrađen prikaz evolucije pojma terorizam, njegove implikacije, kao i evolucije radikalnog okolišnog pokreta i radikalnog pokreta za prava životinja, uključujući analizu najvažnijih radikalnih grupa. Provođenjem kroz Ehud Sprinzakov model delegitimacije zaključilo se da radikalni okolišni aktivisti i animalisti nisu još došli do treće (terorističke) faze, dajući time još jedan faktor za diskreditaciju pojma.

Drugi dio rada bavio se preispitivanjem konstrukcije pojma ekoterorizam, kroz prikaz evolucije zakona, medija i ostalih aktera s mogućim utjecajem na promjenu gledišta vezanog za akcije radikalnih pokreta. Mediji, kao jedan od najbitnijih faktora u kreiranju javnog mnijenja, od 2001. godine učestalo koriste pojam ekoterorist i

ekoterorizam za ovakve aktivnosti bez kritičkog preispitivanja, oslanjajući se većinom na službene izvore (poput FBI-a). Vlada ih je proglasila glavnom domaćom terorističkom prijetnjom, unatoč postojanju mnogo ekstremnijih grupa čije akcije su uključivale i ubojstva, i donijela zakon AETA kojim propisuje vrlo oštre kazne za činove sabotaže, ali i za pokušaje zavjere čime zapravo želi spriječiti svako priklanjanje ovom pokretu, uključujući i podršku legalnih grupa. Iz ovakvih postupaka izgledno je da vlada želi minimizirati broj aktivista, smanjiti i izolirati ovaj pokret i čini se da su dijelom i uspjeli. Analizom podataka dobivenih iz GTD baze podataka u SAD-u od kraja 2011. godine nije zabilježen niti jedan ekoteroristički incident, a također zaključujemo da je neopravdano koristiti etiketu ekoterorist za većinu aktivista radikalnog okolišnog pokreta i pokreta za prava životinja jer ne predstavljaju sigurnosnu prijetnju populaciji. Teroristički činovi čine samo mali dio ovog pokreta, ali ni tada ne spadaju u konvencionalne definicije pojma zbog čega je potrebno kategorizirati njihove akcije i propisati primjerene kazne, bez izjednačavanja s klasičnim teroristima odgovornima za smrt nedužnih ljudi i strah populacije. To naravno neće izbrisati štetu koja im je već učinjena jer javnosti će trebati puno duže da bez predrasuda razmišlja o njima kao pripadnicima društvenog pokreta otpora, a ne kao o prijetnji koja to zapravo nije.

Vlada je, dakle, pod krinkom terorističke prijetnje, koristila postupke demoniziranja radikalnih aktivista, uz pomoć anti-okolišnih grupacija i velikih kompanija, a sve u svrhu zaštite slobodnog tržišta, odnosno boljitka nacionalnih i multi-nacionalnih kompanija, čiji je vlada saveznik.

U ovom slučaju možemo govoriti o tzv. *doublespeaku*, pojmu koji se odnosi na namjerno prikrivanje cijele istine i učestalo se koristi i od strane vlade, a zatim i od strane medija, koji su pod vladinim utjecajem odnosno također izmanipulirani. Znajući da mediji imaju jednu od najvećih uloga u oblikovanju javnog mišljenja, zabluda i nedovoljna informiranost širi se na cijelu populaciju, čime propagiranje određenih vrijednosti postaje učinkovito. Ako određene društvene pojave i ličnosti ne mogu biti direktno osporene, suptilno će im se dati negativan predznak naoko „pravilnom“ identifikacijom, kao u ovom slučaju. Na taj način pokušava se odvojiti protivnike sistema, staviti ih na margine društva kako bi se utišao njihov glas. Krilatica bivšeg predsjednika SAD-a G. W. Busha „ili si s nama ili si protiv nas“ govori tome u prilog.

U današnjem svijetu, obilježenom korporacijskom pohlepom, informacijskom tehnologijom i sve većim iskorištavanjem prirode trebamo se zapitati kome

predstavljaju prijetnju oni koji se bore za ljepšu budućnost čovječanstva. Države čine puno gore zločine, od kojih bismo neke mogli okarakterizirati i kao terorističke, s ogromnom ekonomskom i ekološkom štetom čime ugrožava sigurnost građana, sigurnost koju je obavezna čuvati. No, možemo li govoriti o osiguravanju sigurnosti dopuštanjem da novac i pohlepa prevladaju nad bitnijim interesima i u slučaju da su nam slobode ograničene? Čini se da će želja za dubljim sagledavanjem implikacija čovjekovog djelovanja na okoliš i promjena u pozitivnom smjeru i dalje predstavljati don quijotovsku borbu protiv sistema.

Promjene zakona koje bi doprinijele većoj zaštiti okoliša i životinja, odnosno stavljanje ekološke sigurnosti na bitno mjesto prilikom donošenja odluka, ne samo vladinih već i poslovnih, uvelike bi reduciralo broj radikalnih akcija, opisanih kao ekoterorizam.

Popis kratica

AEPA	– Animal Enterprise Protection Act
AETA	– Animal Enterprise Terrorism Act
ALF	– Animal Liberation Front
ARM	– Animal Rights Militia
EF!	– Earth First!
ELF	– Earth Liberation Front
EMETIC	– Evan Mecham Eco-Terrorist International Conspiracy
FBI	– Federal Bureau of Investigation
GTD	– Global Terrorism Database
HLS	– Huntigdon Life Sciences
HSA	- Hunt Saboteurs Association
IRA	– Irish Republican Army
KKK	– Ku Klux Klan
NAALFPO	– North American Animal Liberation Press Office
NAELFPO	– North American Animal Liberation Press Office
PETA	– People for the Ethical Treatment of Animals
SSCS	– Sea Shepherd Conservation Society
SHAC	– Stop Huntigdon Animal Cruelty

Sažetak

Ovaj rad bavi se analizom pojma ekoterorizam, odnosno pitanjem da li on predstavlja stvarnu prijetnju populaciji ili je samo socijalna konstrukcija, stvorena za diskreditaciju aktivista koji promoviraju drugačije vrijednosti i drugačiji stil života od prevladavajućeg. Obuhvaćena je analiza stanja društva poslije terorističkih napada 11.09.2001. kako bi se utvrdilo koliko je diskurs straha postao dominantan i utjecao na konstrukciju društvenih problema kao terorističkih prijetnji i smanjivanje građanskih sloboda u SAD-u. Studija slučaja najvažnijih radikalnih okolišnih i animalističkih grupa ponudila je uvid u postupnu radikalizaciju ovog pokreta, kao i u njihove metode i profil aktivista. Analizom utjecaja i uloge medije i izmjene zakona utvrđeno je da je poslije 2001. ekoterorizam predstavljen kao teroristička prijetnja, iako se broj djela nije značajno povećao, kao što se nije ni promijenilo načelo neozlijeđivanja ljudi prilikom akcija. Mediji i vladine agencije počeli su povezivati termin s klasičnim terorizmom (poput terorizma Al Qaeda-e), a ekoteroristi su predstavljeni u isključivo negativnom svijetlu i bez težnje za dubljom raspravom. Rezultati dobiveni iz Globalne terorističke baze podataka i sekundarne literature pokazuju da se samo mali broj ekoterorističkih djela može smatrati terorizmom iz čega zaključujemo da je ekoterorizam neopravdan termin i ne predstavlja stvarnu prijetnju populaciji.

Ključne riječi: terorizam, ekoterorizam, socijalna konstrukcija, diskurs straha, ekotaža, ALF, ELF, mediji.

Summary

This paper investigates the notion of eco-terrorism, and the question of whether it constitutes a real threat to the population or is just a social construct, created to discredit activists who promote different values and different lifestyles of prevailing. Included is the analysis of the state of society after the terrorist attack 9/11/2001 to determine how the discourse of fear became the dominant discourse and had an affect on the construction of social problems as terrorist threats and its impact on the reduction of civil liberties in the United States. A Case Study of the most radical environmental and animalistic groups offered an insight into the gradual radicalization of the movement, as well as in their methods and activists profile. The analysis of the impact and role of media and amendments to the law showed that after the 2001 eco-terrorism was presented as a terrorist threat, although the number of acts did not significantly increased, as the principle of not harming people during the action also didn't change. The media and government agencies began to connect the term with classic terrorism (such as terrorism of Al Qaeda) and eco-terrorists are presented exclusively in a negative light and without aspirations for deeper discussion. Results obtained from Global Terrorism Database and secondary literature shows that only a small number of ecoterrorist acts can be considered terrorism, from which we conclude that the term eco-terrorism is unjustified and does not pose a real threat to the population.

Keywords: terrorism, eco-terrorism, social construction, discourse of fear, ecotage, ALF, ELF, media.

Literatura

- Ajduković, M. (2008) Socijalni problemi, socijalni rizici i suvremeni socijalni rad. *Revija zasocijalnu politiku*, 15 (3):395-414.
- Amster, R. (2006) Perspectives on Ecoterrorism: Catalysts, Conflations, and Casualties. *Contemporary Justice Review*, 9(3):287-301.
- Animal Liberation Front (2015) *Mission Statement*. Dostupno na: http://www.animalliberationfront.com/ALFront/mission_statement.htm. (21.10.2015.).
- Animal Liberation Front (2015) *The ALF Credo*. Dostupno na: http://www.animalliberationfront.com/ALFront/alf_credo.htm. (21.10.2015.).
- Anti-Defamation League (n. d.) *Ecoterrorism: Extremism in the Animal Rights and Environmentalist Movements*. Dostupno na: http://archive.adl.org/learn/ext_us/ecoterrorism.html. (15.04.2015.).
- Beck, C. J. (2007) On the radical cusp: ecoterrorism in the United States, 1998-2005. *Mobilization: An International Quarterly Review*, 12 (2):161-176.
- Berkowicz, S. M. (2011) Eco-terrorism/Enviro-Terrorism: Background, Prospects, Countermeasures. U: Alpas, H., Berkowicz, S. M., Ermakova, I. (eds.) *Environmental Security and Ecoterrorism*. Dordrecht: Springer.
- Bilandžić, M. (2013) Nacionalna sigurnost i ekologija: analiza strategija (nacionalne) sigurnosti SAD-a, EU-a i Republike Hrvatske. U: Galić, B. i Žažar, K. (ur.) *Razvoj i okoliš – perspektive održivosti*. Zagreb: FF press.
- Bilandžić, M. (2014) *Sjeme zla: Uvod u studije terorizma*. Zagreb: Despot infinitus.
- Bjelopera, J. P. (2012) *The Domestic Terrorist Threat: Background and Issues for Congress*. Washington D.C.: Congressional Research Service, Library of Congress.
- Blain, M. (2009) *The sociology of terrorism: studies in power, subjection and victimageritual*. Boca Raton: Universal Publishers.
- Bourne, S. L. & McNabb, M., eds. (2003) *Animal & Ecological Terrorism in America*. Washington: American Legislative Exchange Council.
- Buell, L. (2009) What is called ecoterrorism. *Gramma: Journal of Theory and Criticism*, 16:153-166.
- Chalecki, E. (2002) A New Vigilance: Identifying and Reducing the Risks of Environmental Terrorism. *Global Environmental politics*, 2(1):46-64.
- Cifrić, I. (2000) *Bioetika i ekologija. Bioetičke i ekološke teme u sociološkoj perspektivi*. Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić.
- Cifrić, I. (2012) *Leksikon socijalne ekologije*. Zagreb: Školska knjiga.

Deshpande, N. & Ernst, H. (2012) *Countering Eco-Terrorism in the United States: The Case of 'Operation Backfire' . Final Report to Human Factors/Behavioral Sciences Division, Science and Technology Directorate, U.S. Department of Homeland Security*. College Park, MD: START.

Doherty, B., Plows, A. and Wall, D. (2001) *Comparing Radical Environmental Activism in Manchester, Oxford and North West Wales*. Dostupno na: <http://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/04325175-ed7-430a-adb5-5c4581828a62.pdf>. (15.04.2015).

Donohue, L. K. (2005) Terrorism and the counter-terrorist discourse. U: Ramraj, V., Hor, M. & Roach, K. (eds.) *Global Anti-Terrorism Law and Policy*. New York: Cambridge University Press.

Donson, F. et al. (2004) Rebels with a Cause, Folk Devils without a Panic: Press jingoism, policing tactics and anti-capitalist protest in London and Prague. *Internet Journal of Criminology*. Dostupno na: <http://www.internetjournalofcriminology.com/donson%20et%20al%20-%20folkdevils.pdf>. (02.04.2015.).

Eagan, S. P. (1996) From spikes to bomb: The rise of Eco-Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 19 (1):1-18.

Elliot, L. (2013) Ecoterrorism. U: *Encyclopedia Britannica*. Dostupno na: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/765758/ecoterrorism>. (31.08.2014.).

Federal Bureau of Investigation (12 February 2002) *The Threat of Eco-Terrorism*. Dostupno na: <http://www.fbi.gov/news/testimony/the-threat-of-eco-terrorism>. (05.01.2015.).

Furedi, F. (2009) *Poziv na teror: rastuće carstvo nepoznatog*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Global Terrorism Database (2015) *Codebook: Inclusion Criteria and Variables*. MD: START.

Global Terrorism Database (2015) *History of GTD*. Dostupno na: <http://www.start.umd.edu/gtd/about/History.aspx>. (21.10.2015.).

Hearn, K. (29 September 2005) Stepping Up the Attack on Green Activists. *AlterNet*. Dostupno na: http://www.alternet.org/story/26077/stepping_up_the_attack_on_green_activists. (31.08.2014.)

Hirsch-Hoefler, S. and Mudde, C. (2014) "Ecoterrorism": Terrorist Threat or political Ploy?. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37 (7):586-603.

Joosse, P. (2007) Leaderless Resistance and Ideological Inclusion: The Case of the Earth Liberation Front. *Terrorism and Political Violence*, 19 (3):351-368.

Joosse, P. (2012) Elves, environmentalism, and "eco-terror": Leaderless resistance and

- media coverage of the Earth Liberation Front. *Crime, Media, Culture*, 8(1):75-93.
- Kalinić, P. (2003) *Teror i terorizam*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Karasick, P. J. (2009) Curb Your Ecoterrorism: Identifying the Nexus Between State Criminalization of Ecoterror and Enviromental Protection Policy. *William & Mary EnviromentalLaw and Policy Review*, 33(2):581-603.
- Liddick, D. R. (2008) *Eco-Terrorism: Radical Enviromental and Animal Liberation Movements*. Westport, CT: Praeger.
- Long, D. (2004) *Ecoterrorism*. New York: Facts On File, Inc.
- Markus, T. (2004) *Ekologija i antiekologija: kasna tehnička civilizacija i mogućnosti radikalnogekologizma*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo et al.
- Markus, T. (2006) *Dubinska ekologija i suvremena ekološka kriza: jedan bioekološki pogled*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo et al.
- Michael, G. (2012) Leaderless Resistance: The New Face of Terrorism. *Defence Studies*, 12(2):257-282.
- Miller, D. S., Rivera, J. D., and Yelin, J. C. (2008) Civil Liberties: The Line Dividing Enviromental Protest and Ecoterrorists. *Journal for the Study of Radicalism*, 2(1):109-123.
- NAELFPO (2015) *Frequently Asked Questions About Earth Liberation Front*. Dostupno na: http://www.animalliberationfront.com/ALFront/ELF/elf_faq.pdf. (21.10.2015.).
- Nagtzaam, G. and Lentini, P. (2007) Vigilantes on the High Seas?: The Sea Shepherds and Political Violence. *Terrorism and Political Violence*, 20(1):110-133.
- Nilson, C. and Burke, T. (2002) Enviromental extremists and eco-terrorism movement. *ACJS Today*, 24 (5):1-6.
- Original ELF (2015) *ELF (the original) Enviromental Life Force*. Dostupno na: <http://www.originaelf.com/>. (21.10.2015.).
- Plows, A., Wall, D., and Doherty, B. (2004) Covert Repertoires: ecotage in the UK. *SocialMovement Studies*, 3 (2):199-219.
- Potter, W. (2009) The green scare. *Vermont law review*, 33:671-687.
- Sea Shepherds (2015) *International Laws and Charters*. Dostupno na: <http://www.seashepherd.org/who-we-are/laws-and-charters.html>. (21.10.2015.).
- Shantz, J. (2006) The Talking Nature Blues: Radical Ecology, Discursive Violence and the Constitution of Counter-Hegemonic Politics. *Atenea: A Bilingual Journal of the Humanities and Social Sciences*, 16(1):39-58.

Smith, R. K. (2008) Ecoterrorism?: A Critical Analysis of the Vilification of Radical Environmental Activists as Terrorists. *Environmental Law*, 38 (2):537-576.

Smith, P. A. (2014) *The Axe Without the Handle: An Exploratory Analysis of Eco-Terrorism and its Relationships to U.S. Public Policy towards Terrorism: 1990-2010*. Nova Southeastern University: Department of Conflict Analysis and Resolution Theses and Dissertations.

Sprinzak, E. (1998) The psychological formation of extreme left terrorism in a democracy: the case of the Weathermen. U: Reich, W. (ed.) *Origins of terrorism: psychologies, ideologies, theologies, states of mind*. Washington: Woodrow Wilson Center Press.

Tatalović, S. i Lacović, T. (2012) Čemu sigurnosne studije?. *Političke analize*, 3 (12):3-6.

Taylor, B. (1998) Religion, violence and radical environmentalism: From earth first! to the Unabomber to the earth liberation front. *Terrorism and Political Violence*, 10 (4):1-42.

Yang, S. M., Su, Y. Y., and Varriale Carson, J. (2014) *Eco-Terrorism and the Corresponding Legislative Efforts to Intervene and Prevent Future Attacks*. The Canadian Network for Research on Terrorism, Security, and Society.

Vanderheiden, S. (2005) Eco-terrorism or Justified Resistance? Radical Environmentalism and the "War on Terror". *Politics & Society*, 33 (3):425-447.

Vanderheiden, S. (2008) Radical environmentalism in an age of antiterrorism. *Environmental Politics*, 17(2):299-318.

Varriale Carson, J., LaFree, G. & Dugan, L. (2012) Terrorist and Non-Terrorist Criminal Attacks by Radical Environmental and Animal Rights Groups in the United States, 1970–2007. *Terrorism and Political Violence*, 24(2):295-319.

Venner, D. (2005) *Povijest terorizma*. Zagreb: Alfa.

Wagner, T. (2008) Reframing Ecotage as Ecoterrorism: News and the Discourse of Fear. *Environmental Communication*, 2(1):25-39.